

km

DE KATHOLIEKE MISSIËN

jaargang 83 - nr. 11 - maart 1963

nusa teng

gara

de
eilanden
van het
zuid-
oosten

TEN GELEIDE

Wij zijn er in onze tijd aan gewend, de wereld als een eenheid te bezien; daarom betrekken wij ook geregeld hele continenten of volkeren in onze missionaire beschouwingen. Toch mogen wij nooit onze belangstelling verliezen voor een bepaald gebied van de Wereldkerk. Want juist daarin kan onze universele missieliefde konkrete gestalte aannemen. Bovendien kunnen wij aan een nauw-omschreven christengemeenschap de groei naar geestelijke volwassenheid het beste gadeslaan.

Vijftig jaar geleden namen de Missionarissen SVD de zorg voor de Kleine Sunda-Eilanden (in de nieuwe republiek 'Nusa Tenggara' genaamd) op zich. Hierin heeft de redactie van dit blad een aanleiding gezien, om een geheel nummer te wijden aan deze bloeiende Jonge Kerk. Immers toen in 1913 de nog jonge Nederlandse tak van de missiekongregatie SVD dit gebied overnam van de Paters Jezuiten, die meer dan veertig jaar geheel alleen de zorg voor heel de archipel hadden gedragen, telden de Kleine Sunda-Eilanden nauwelijks 35.000 christenen. Nu is hetzelfde gebied uitgroeid tot een Kerkprovincie met 830.000 christenen en katechumenen.

Nu kan men ter gelegenheid van een jubileum terugblikken in het verleden, maar men kan ook vooruitzien. Hierbij kan men zich afvragen, hoever deze Jonge Kerk reeds gevorderd is op haar weg naar geestelijke volwassenheid en zelfstandigheid en daarbij niet uitsluitend letten op de religieuze groei maar ook b.v. op de ontwikkeling in de sociaal-economische, medische en kulturele situatie; kortom, men zou zich de vraag kunnen stellen, in hoeverre hier een christengemeenschap is gegroeid die zelfstandig haar weg in de toekomst kan gaan, in hoeverre hier ook een milieu is geschapen, waarin de Jonge Kerk kan groeien. Dit hebben wij gedaan. Juist de karakteristieke kenmerken, de typische problemen ook van een Kerk-op-weg-naar-volwassenheid hebben wij in dit nummer aan de orde gesteld. Wie in het verleden door zijn belangstelling en daadwerkelijke steun tot de ontwikkeling van deze Jonge Kerk heeft bijgedragen, mag zich ruimschoots beloond weten bij het zien van de resultaten die mede door zijn toedoen werden bereikt.

De Redactie

DE KATHOLIEKE MISSIEN

Geïllustreerd maandblad, uitgegeven door de Missionarissen van Steyl (SVD)

Redactie-adres: Missiehuis St-Franciscus Xaverius, Teteringen Telef. 01691-210

Hoofdredakteur: drs. J. Buijs SVD

Redaktieleden: drs. A. de Boer SVD, Deurne; B. Sanders SVD, J. Simmers SVD, Soesterberg

Administratie: Missiehuis Sint Willibrord, Deurne (N.-Br.); Giro 1101434

Korrespondentie betreffende abonnementsgelden, adres-wijzigingen, opgave van nieuwe abonnees aan dit adres te richten

Abonnementsprijs fl. 4.- per jaar, franco per post

Drukkerij: Missiehuis, Steyl

Tekeningen en typografie: J. Simmers, Soesterberg

1913 63

INHOUD

- 4 Het grondwerk
7 Vreemd wordt eigen
10 Brieven van episkopaat
12 Overall goed antwoord
14 Zo werken man en vrouw

Drs. A. van den Ende SVD
Cl. Pareira SVD
Albert Welling

- 18 Zorg en vertrouwen
20 De wetenschappelijke staf
22 Zonder honorarium
24 Een boeiend patroon
27 De leek als gangmaker
29 Het modeldorp

Mgr. A. Thijssen SVD
Dr. N. Mylius
M. Wertenbroek
E. Kühne SVD
Drs. B. Baack SVD
B. Blanken SVD

D E G E S C H I E D E N I S

Uit oude dokumenten weten wij dat al in het midden van de zestiende eeuw een Portugees koopman de koning van het eiland Solor met de zijnen gedoopt heeft. Kerkelijk hoort Solor tegenwoordig bij het bisdom Larantuka op Oost-Flores. Het missiewerk dat zich uit deze bekering ontwikkelde, werd aanvankelijk verricht door Paters Dominikanen. Omstreeks dezelfde tijd gingen er op Timor 5000 en op Flores 27.000 mensen tot het katholieke geloof over. De Portugese missionarissen moeten in deze periode op Flores al elf parochies gesticht hebben.

Tijdens het bewind van de Nederlands-Oost-Indische Kompagnie van 1602 tot 1797 moest dit veelbelovende missiewerk onderbroken worden. Men had andere, kommerciële zorgen. Het katholieke bevolkingsdeel werd aan zijn lot overgelaten, de missieposten raakten in verval, magie en voorouderverering overwoerden het jonge geloof.

En toch kon Pater Le Cocq d'Armandville SJ, toen hij in 1884 te Sika (Oost-Flores) een begin maakte met de wederopbouw van het missiewerk, interessante ontdekkingen doen. Met Kerstmis, zo konstaterde hij, werd er door de inboorlingen een langdurige Portugese maskerdans uitgevoerd, en op Goede Vrijdag hield men een processie met Latijns-Portugese gezangen. Beide christelijke overblijfselen uit de Portugese tijd waren door heidense invloeden misvormd. Op dat ogenblik hadden de Paters Jezuïeten de missionering van de oostelijke Kleine Sunda-Eilanden opnieuw ter hand genomen. In 1860 stichtten zij een parochie te Larantuka, in 1874 te Maumere, allebei in het Oosten van Flores, en in 1883 een missiestatie in Atapupu op het eiland Timor.

In het begin van deze eeuw onderging het missiewerk in Nederlands-Indië een re-organisatie. De Paters Jezuïeten concentreerden zich steeds meer op Java, en droegen in 1912—1914 ook de Kleine Sunda-Eilanden als apostolische prefektuur over aan de Missionarissen van Steyl. Onder préfekt Noyen en vikaris Verstraelen nam de missie een hoge vlucht. Zij omvat nu, na 50 jaar systematisch werk, vier bisdommen, één aartsbisdom en één prefektuur: het aartsbisdom Ende (Midden-Flores), het bisdom Ruteng (West-Flores), het bisdom Larantuka (Oost-Flores), het bisdom Atambua (Timor), het bisdom Den Pasar (Bali) en de prefektuur Weetebula (Sumba). Twee van de vijf bisschoppen zijn voortgekomen uit de landeigen klerus: de aartsbisschop van Ende, Mgr. Gabriël Manek, en de bisschop van Bali, Mgr. Paul Sani.

HET GRONDWERK

In het bewustzijn van de Missionarissen SVD heeft de sociaal-ekonomische ontwikkeling steeds als een onderdeel van het missionaire beleid gegolden.

De broeders geven leiding op plantages, in werkplaatsen en ambachtsscholen

Zelfs al in de rustige periode vóór de eerste wereldoorlog, toen niemand kon vermoeden hoe die vraagstukken veertig jaar later de hele wereld in beroering zouden brengen. Het is tekenend, dat het eerste contact tussen SVD en Indonesië tot stand kwam door een Nederlands missionaris, pater van den Hemel, die in Indonesië de rijstbouw kwam bestuderen ten behoeve van de Papoea's in Oost-Nieuw-Guinea. Das was in 1909.

BROEDERS BETEN DE SPITS AF

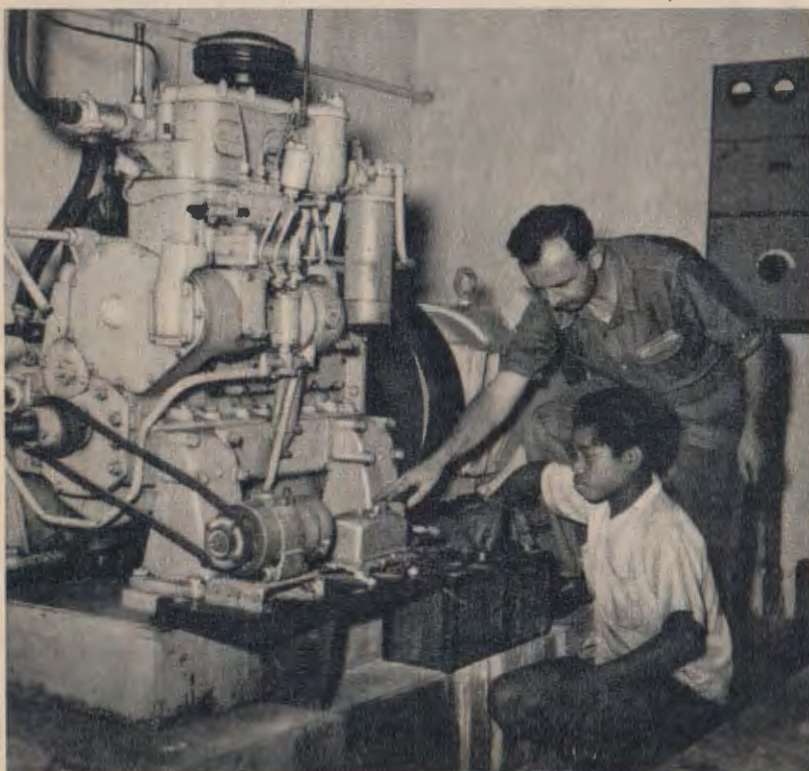
De missionarissen SVD erfden in Flores een wel veelbelovend land. De direkte zielzorg eiste het leeuwendeel van de krachten op. En dit is, God-dank, tot heden zo gebleven. In vijftig jaren tijds groeide het getal gelovigen van enkele tienduizenden tot 600.000 op Flores en 140.000 op Timor. Het heidendom bestaat nog in enkele afgelegen gebieden, doch slechts onder de oudste inwoners. Door deze toeloop bleven er nauwelijks mensen en geld over voor de behartiging van de tijdelijke belangen van de bevolking. Gelukkig voorzagen broeder-missionarissen gedeeltelijk in dit tekort. Zij stonden aan het hoofd van boerderijen, plantages, werkplaatsen en een drukkerij. Reeds in de dertiger jaren waren ambachtslieden, die in Flores hun opleiding hadden ontvangen, in trek bij bedrijven in Java, Borneo en Celebes. De plantages (koffie en kopra) verschaften aan honderden Florinezen werkgelegenheid, en enkelen hebben de opgedane kennis benut door zelf koffie en klappers te planten. De arbeiders op de boerderijen werden met veeteelt, grondbewerking, bemesting en beplanting vertrouwd gemaakt. Men kan echter niet zeggen, dat dit grote invloed heeft gehad op de algemene vooruitgang. De boerderijen waren bedoeld om het missiepersoneel van voedingsmiddelen te voorzien: aardappelen, tarwe, groenten, kaas, boter, allemaal produkten die de bevolkingslandbouw niet kent. Het Europese vee kon niet bij de bevolking worden ingevoerd, en aan de verbetering van de inheemse veeteelt, vooral geiten, varkens en kippen, werd in die tijd nog niet gedacht.

NA-OORLOGSE INITIATIEVEN

Na de tweede wereldoorlog heeft de Kerk met toenemende inspanning haar aandacht aan de sociaal-ekonomische ontwikkeling gewijd. Menige gelegenheid om haar te bevorderen, werd aangegrepen. Allereerst op het gebied van de landbouw. De regering experimenteerde met verschillende schooltypen, w. o. de lagere landbouwschool, de opleidingsschool voor landbouwonderwijzers (een speciale kweekschool) en de middelbare landbouwschool. De eerste beantwoordde direkt aan de behoeften van Flores: verbetering op laag niveau en op brede schaal. De Kerk richtte op eigen risico enkele scholen van dat soort op. Helaas blijkt, dat het binnen-dorpse leven niet snel genoeg mede-verandert; de grootste handicap is nog altijd: de adat, vooral het kommunale landbezit en de macht van stamhoofd en oudsten. Een plan om in West-Flores een modelboerderij met centrum voor dorpsontwikkeling en met nieuwe kleinbedrijven in de naaste omgeving te verwezenlijken, kon om dezelfde reden nog niet worden doorgevoerd.

OP ZOEK NAAR DE JUISTE METHODE

Terwijl het begrip voor de verbetering van de landbouw bij de bevolking slechts langzaam groeit, hebben de ervaringen en teleurstellingen de Kerk rijper gemaakt tot het vinden van de juiste methodes. Men stapt af van Europese begrippen over propaganda voor de landbouwtechniek, en zoekt op de eerste plaats naar de door de mensen zelf dagelijks gevoelde behoeften en de voor haar aanvaardbare vernieuwingen, vooral in dorpsverband. Watervoorziening, tuinaanleg (vooral besparingen op de tijd-rovende en kostbare omheiningen), invoer van eenvoudige werktuigen, gelijktijdige voorlichting van de huisvrouw, voorraadvorming, markt-afzet, transport, spaarkassen, koöperatieven, zelfs woningbouw en vele

Florinezen zwermen uit over geheel Indonesië

andere facetten dienen tegelijk behartigd te worden. Er is reeds veel geld en moeite in gestoken, en hier en daar komt men tot een bevredigend resultaat, genoeg om door te zetten. Een goede hulp is de katholieke boerenorganisatie Pantjasila, ontstaan op Java (waar zij heel veel niet-katholieke leden telt), die kursussen voor boeren en dorpsleiders organiseert, waar alle plaatselijke vraagstukken ter sprake komen.

AMBACHT EN KLEIN-INDUSTRIE

Inmiddels zijn ook de vakopleidingen voor diverse ambachten gemoderiseerd en omgevormd tot technische scholen, die geheel voldoen aan de voorschriften van de regering. Eén ervan wordt benut om de inheemse broeders op te leiden. Reeds hebben vele ex-leerlingen zich als kleine zelfstandigen gevestigd, doch slechts bij uitzondering op het platteland.

Dit is te begrijpen. Immers, de boeren moeten eerst over koopkracht beschikken, alvorens zij ambachtslieden van opdrachten kunnen voorzien. Dit toont wederom aan, hoe noodzakelijk de opheffing van het platteland is.

Dezelfde omstandigheid is ook het voornaamste beletsel voor de oprichting van klein-industrieën tot productie van zeep, veevoeders, textiel, meubels, lederwaren, keramiek, vlees- en viskonserven e. d., waarvoor de technische mogelijkheden wel aanwezig zijn, doch niet de vooruitzichten op voldoende winst. Reeds lang heeft men in het Oosten van Flores plannen voor de oprichting van een dakpannenfabriek. Er is behoefte te over aan dit produkt, doch er is te weinig koopkracht, zodat de afschrijving van de investeringskosten niet mogelijk is.

Wat transport betreft heeft de Missie aan de Kleine Sunda-Eilanden ernor-

me diensten bewezen met haar vier kleine schepen (30 à 100 ton), waar binnenkort een 250 tonner aan zal worden toegevoegd (geschenk van de Duitse ontwikkelingshulp). Duizenden mensen en vooral ook de scholen hebben daarvan geprofiteerd.

VOLKSGEZONDHEID EN LANDBOUW

In 1955 werd door het Katholiek Sociaal Kerkelijk Instituut te Den Haag een Flores-welvaartsplan uitgewerkt, dat als voorlopige richtlijn voor de sociaal-ekonomische activiteiten van de Kerk zou dienen. Volksgezondheid en landbouw vormden de voornaamste punten. De zeer royale hulp, die door de Duitse Vastenactie 'Misereor' in 1959-1960 werd geschonken, heeft het mogelijk gemaakt, de gezondheidszorg, het huishoudonderwijs en het lager technisch onderwijs zeer wezenlijk uit te breiden. De personeelsvoorzieningen voor deze instellingen vormen de grootste moeilijkheid: men kreeg onvoldoende visa voor missionarissen en lekehelpers, terwijl in Indonesië zelf, dwz. op Java, alleen leerkrachten voor het algemeen vormend onderwijs konden worden aangeworven. De plannen voor dorpsontwikkeling stuiten, behalve op de sociale weerstand en traagheid, op hetzelfde probleem. Binnenkort zal 'Misereor' een delegatie naar Indonesië sturen, die ook in Flores de toestand zal bestuderen. Hopelijk zal dan door de normalisatie van de betrekkingen tussen Indonesië en

Nederland, en door een grotere welwillendheid van de instanties t.a.v. de ontwikkelingshulp via de Kerken, met de dorpsontwikkeling een fiks begin kunnen worden gemaakt. De gereed-liggende plannen houden volledig rekening met de officiële methodes en doeleinden.

Het plan om op Flores een Landbouw-fakulteit op te richten, werd in 1958 zeer dicht tot verwezenlijking gebracht, doch stiet ten slotte af op een verbod door de militaire overheid. Het was niet zozeer opgevat als een provinciale aangelegenheid van de Kleine Sunda-Eilanden, doch veel meer als een onderdeel van het christelijk belang van heel Indonesië. De fakulteit zou namelijk de eerste technische afdeling vormen van de in groei zijnde katholieke universiteit van Indonesië, die toen reeds wijsgerige, letterkundige, paedagogische, rechts- en ekonomische afdelingen bezat in Jogjakarta, Muntilan en Bandung, sinds 1961 ook in Djakarta. De plannen zijn nog niet van de baan, en de projekten voor een modeldorp en een middelbare landbouwschool moeten gezien worden als een voorbereiding op het hoger onderwijs in deze richting.

Moge het de Kerk op de Kleine Sunda-Eilanden gegeven zijn, door deze ontwikkelingshulp het christelijk leven te bevorderen, en aan de nationale opbouw van het land een waardige bijdrage te geven.

DRS A. VAN DEN ENDE SVD

VREEMD WORDT EIGEN

Kort vóór de oorlog was Mgr. H. Leven, apostolisch vikaris van de Kleine-Sunda-Eilanden, eens op bezoek bij de resident van Flores, om te pleiten voor de opening van een Mulo-school voor de inheemse kinderen. De resident wees het verzoek van de hand en sprak zijn ergeris uit over het bestaande groot- en klein-seminarie, die de missie had geopend voor de opleiding van inheemse priesters. „Is monseigneur niet bang”, zei hij, „dat wanneer deze inlandse jongens zó ver zijn ontwikkeld en priester geworden, de Europese missionarissen overbodig zijn en door hen zullen worden weggejaagd?” — „Dát is juist onze bedoeling!”, klonk prompt het antwoord van de missiebisshop. Dit verraste de resident! Het klonk onverwacht, hard, tevens voor hem onbegrijpelijk! . . .

Ziedaar het kenmerkend verschil tussen een koloniale ambtenaar en een missionaris. De koloniaal kwam om te heersen en gediend te worden, om fortuin te maken; daarom vreesde hij te worden weggejaagd, wanneer de inlander te veel ontwikkeld zou zijn, en stond vaak de vooruitgang in de weg. De missionaris kwam om het geluk en de vooruitgang van de bevolking te dienen; daarom liet hij geen kans voorbijgaan, om de landeigen bevolking te ontwikkelen en op te voeden tot zelfstandigheid, verantwoordelijkheid en vrijheid. De primaire taak van de missie is mensen te vormen, d.w.z. ze meer persoon, meer mens, meer zichzelf te doen zijn, en dit in de christelijke zin van het woord: ze te brengen tot de geestelijke vrijheid der kinderen Gods, ze tot goede christenmensen op te voeden. En dus: ze vormen tot geestelijke zelfstandigheid en verantwoordelijkheid voor de Kerk in hun eigen land. Uit hun midden moeten daarom vooral geestelijke leiders komen, die de zaak van Christus behartigen als hun zaak, die opkomen voor de Kerk van Christus als voor hun eigen Kerk. Vooral sinds de missie-encycliek „Maximum Illud” van Paus Benedictus XV is de hoofdbekommernis van de missie, waar zij ook werkzaam is: de opleiding van een landeigen klerus. Dit was ook het geval met de missiekongregatie

SVD, toen zij vijftig jaar geleden naar Indonesia kwam.

*Een snelle ontwikkeling**

De Missionarissen van Steyl kwamen in 1913 naar Indonesia, en kregen als arbeidsveld de missie van de Nusa-Tenggara (vroeger: Kleine Sunda-Eilanden), toegewezen, die zij overnamen van de Paters Jezuïeten. Zij vestigden zich op Timor en Flores, waar de Jezuïeten reeds enkele nederzettingen met school en internaat voor inheemse kinderen bezaten. Zij zetten dan ook het werk van de Paters Jezuïeten voort op gebied van school en opvoeding, waardoor het geleidelijk-aan mogelijk werd de opleiding van de landeigen geestelijkheid aan te vangen. Zo was er de 2e februari 1926 groot feest in Sika. Mgr. A. Verstraelen SVD, apostolisch vikaris van de Kleine-Sunda-Eilanden, kwam op bezoek voor het toedienen van het H. Vormsel en tevens voor de opening van het klein-seminarie. Het startte met zeven leerlingen onder leiding van Pater Fr. Cornelissen SVD op de pastorie van Sika. In 1929 ging het seminarie wegens plaatsgebrek verhuizen naar Todabelu, dat 1000 m hoog in de bergen ligt, koel klimaat heeft,

* De historische gegevens, hier aangehaald, zijn hoofdzakelijk ontleend aan schriftelijke en mondelinge getuigenissen van Pater Fr. Cornelissen SVD, met wie schrijver dezes enkele jaren heeft mogen samenwerken.

meer ruimte biedt voor uitbreiding en waar vooral het leven betrekkelijk goedkoper was. Het seminarie telde toen dertig studenten, over vier klassen verdeeld.

1933 was het jaar van de intrede van de eerste landeigen novicen SVD. Het noviciaat en het begonnen groot-seminarie werden in 1937 overgebracht naar Ledalero in het Sika-gebied.

De 28e januari 1941 was de grote historische dag voor de missie van de Nusa-Tenggara: Mgr. H. Leven SVD mocht aan twee eerste landeigen priesters, Gabriël Manek en Karel Kale Bale de H. Priesterwijding toedienen. Tien jaar later, 25 april 1951, mocht dezelfde apostolische vikaris de bisschopswijding toedienen aan dezelfde Gabriël Manek. En nog eens tien jaar later, januari 1961, werd dezelfde Gabriël Manek door Z. H. Paus Joannes XXIII verheven tot aartsbisshop van Ende, Midden-Flores.

Op 3 oktober van hetzelfde jaar werd een tweede landeigen priester tot bisschop gewijd te Palesari op Bali, door Mgr. G. Manek; het was Mgr. Paulus Sani SVD, die door Paus Joannes XXIII tot bisschop van het diocees Den Pasar was benoemd.

Op dit ogenblik bedraagt het aantal landeigen priesters, door dit seminarie voortgebracht, reeds ca. tachtig. Hiervan zijn vijftien sekuliere geestelijken; een paar van buiten Nusa-Tenggara zijn ingetreden in de missie-kongregatie van hun geboortestreek; de overige zestig zijn leden van de SVD.

Maar ook in horizontale richting nam de opleiding snel toe. Vóór en ónder de oorlog reikte het aantal klein-seminaristen tot 136, na de oorlog zelfs tot 325 in 1956. Een tweede seminarie was dus nodig. Zo werd in 1950, een jaar vóór de splitsing van Flores in drie vikariaten, een 2de klein-seminarie te Hokeng begonnen, zodat het nieuwe vikariaat Larantuka, Oost-Flores, bij zijn

Een Timorese priester zegent een huwelijk in

oprichting in 1951 dus al een eigen seminarie bezat. Hetzelfde jaar 1950 begon ook het vikariaat Atambua, Timor, met een eigen seminarie te Lalian. In 1954 volgde de prefektuur Den Pasar, Bali, met een eigen seminarie te Tuka, en in 1955 ook het vikariaat Ruteng, West-Flores te Kisol, zodat het seminarie te Todabelu alleen voor het vikariaat Ende gereserveerd bleef. Alle vijf klein-seminaries van de Nusa-Tenggara hebben slechts één gemeenschappelijk grootseminarie te Ledalero, dat op zijn beurt ook spoedig moest worden uitgebreid. En toen er zich meer en meer kandidaten kwamen melden als sekulier geestelijke, moest er in 1958 een eigen groot-seminarie begonnen worden voor de diocesane studenten te Ritapiret, slechts 3 km van Ledalero verwijderd, zodat beide seminaries gezamen-

lijk onderricht konden ontvangen. Er is inderdaad een snelle groei te konstateren!

Naar een volwaardige opleiding

De opleiding zelf droeg aanvankelijk een zeer provisorisch karakter. Zij vond plaats op de pastorie van Sika, waar Pater Cornelissen, die pas twee maanden tevoren uit Nederland was gekomen en slechts een paar brokstukken Maleis kende, pastoor en tegelijkertijd de enige leraar was. Leermiddelen had men bijna niet, en wat er was, kon men ook niet gebruiken, omdat het onvolledig of Nederlands was, en de jongens praktisch allen slechts de Maleise lagere school hadden gehad. Toch moesten zeker Latijn, Nederlands en godsdienst worden geleerd! Didactisch was alles dus meer eigen improvisatie van de leraar, omdat er in het Neder-

lands-Indië van toen eenvoudig geen Maleis-systeem bestond voor middelbaar en hoger onderwijs!

Na vestiging te Todabelu in 1929 werden de moeilijkheden geleidelijk-aan opgelost: betere behuizing, meer leraren gekozen uit de groepen nieuwe missionarissen die elk jaar uit Nederland kwamen. Vanaf 1933 werd het Latijn verlegd naar de tweede en hogere klassen, om op de eerste klas een flinke dosis meer Nederlands te kunnen geven, zodat de hogere klassen op het Nederlands konden voortbouwen. In 1942, tijdens de oorlog, werden alle leraren van de beide seminaries, op de directeuren na, weggevoerd naar de internering. Toch konden de seminaries ondanks moeilijkheden praktisch doorgaan. Het eerste jaar werden alle zes theologanten benoemd tot leraar op het

klein-seminarie, om dit tenminste te red- den. De volgende jaren slaagde men er zelfs in, de hogere studies te doen voortzetten – al was het dan ook zeer gebrekkig – zodat suksessievelijk tijdens de oorlog er vier en na het einde van de oorlog zelfs nog zeven theologanten priester konden worden gewijd, deze laatsten met dispensatie omdat ze pas twee jaar theologie hadden gehad.

Na de oorlog werd in het nieuwe onafhankelijke Indonesia het Maleis gemoderniseerd tot 'Bahasa-Indonesia', nationale eenheidstaal van de republiek, en dus ook voertaal van het onderwijs. Het klein-seminarie schakelde zonder veel dralen het regeringsonderwijsprogramma in, voegde er een jaar aan toe als speling voor de specifieke vakken (o. a. Latijn), en deed mee in de staatsexamens voor het behalen van staatsdiploma. De didaktische moeilijkheid werd hiermee opgeruimd.

Aan de verwachtingen beantwoord

Nationale revolutie, antikolonialisme en radikale politieke veranderingen in Indonesia hebben de laatste resten van de oude opvatting, als zouden de Indonesische jongens de nodige geschiktheid voor het priesterschap of althans voor het leiderschap missen, voorgoed opgeruimd. Als in een ommezien, revolutionair en zonder voorbereiding, kwamen alle verantwoordelijke posten in het politieke bestuur, in heel het

ekonomisch en maatschappelijk leven, onderwijs en opvoeding, op de onervaren schouders van de Indonesiërs terecht. Door deze plotselinge veranderingen op het nationaal-politieke vlak en in de lekenwereld, geraakte de vroeger geroemde progressiviteit van de missie geheel op de achtergrond, kwam zelfs voor als konservatief en 'koloniaal', hetgeen door de nationalistten in de eerste tijd na de onafhankelijkheid aan de missie ook wel werd verweten. De missie moest zich dus snel aanpassen, en evenals de regering revolutionair te werk gaan, desnoods een en ander riskeren, zij het dan ook als een 'minus malum'! Zo heeft de missie veel moeilijke en verantwoordelijke posten moeten toevertrouwen aan jonge onervaren Indonesische priesters, posten die in normale omstandigheden aan oude, bekwame en ervaren missionarissen waren voorbehouden. Meerdere inheemse priesters en fraters werden naar het buitenland gestuurd, om zich te bekwamen in een of andere tak van wetenschap en organisatie, en straks de Kerk en eigen volk beter vooruit te kunnen helpen. Oudere verdienstelijke missionarissen voelden zich op de achtergrond gedrongen en zagen bezorgd de zaken overgaan in jonge onervaren handen, wat zeer begrijpelijk is. Maar het moest, wilde men de zaak van de missie redden!

Het resultaat was toch niet zo teleurstellend als men misschien gevreesd had. Het was eerder geruststellend en in menig opzicht misschien zelfs aanmoedigend. Heel dik-

wijls kunnen landeigen geestelijken zeer moeilijke gevallen als met gemak en spon- taan afhandelen, meer uit feeling en bij intuïtie, hetgeen bij blanke confraters veel langdurige studie en ervaring en bovendien taktvol optreden vereist, zeker in rumoerige perioden en affektief-geladen situaties, die de zaken zeer delikaat en precair kunnen maken. Zij zijn nu eenmaal afkomstig van dat land en die bevolking, hebben niet alleen dezelfde trekken en huidskleur, maar ook dezelfde geest en mentaliteit, dezelfde geestelijke uitrustingen. En dit geldt natuurlijk a-fortiori voor de meer begaafden, wat betreft intellect, karakter en persoonlijkheid.

Naar de uiterlijke resultaten te oordelen, zelfs met inachtneming van vele tekorten die er een schaduw op hebben geworpen, meen ik toch te mogen zeggen, dat over het geheel genomen de missie-overheden en vooral de missionarissen, die direkt of indirekt hebben meegewerkt aan deze opleiding van de inheemse klerus, zich niet hoeven te schamen over hun geleverde arbeid. En zo de priesteropleiding als criterium mag gelden voor de meer innerlijke resultaten van geloofsverdieping en christelijk levensgehalte, dan mogen we slechts dankbaar terugblikken naar de vijftig voorbije jaren, waarin de goede God door Zijn instrument de SVD, het missieveld Nusa-Tenggara heeft bewerkt.

CL. PAREIRA SVD

BESLISSENDE JAREN

1556	Portugese koopvaarders doen het eiland Solor aan, en dopen enkele bewoners	1936	Timor, dat 40.000 christenen telt, wordt tot zelfstandig vikariaat (Atambua) verheven onder leiding van Mgr. J. Pessers
1562	Portugese Dominikanen openen staties op Solor, Flores, Sumbawa, Sumba, Adonare, Gr. Sawu en Wetar	1940-1945	Nagenoeg heel het buitenlands missiepersoneel is geïnterneerd; 22 paters en 6 broeders komen om het leven
1598	De Solor-archipel telt reeds 25.000 christenen	1941	De twee eerste landeigen priesters gewijd: een Timorees en een Florinees
1613	De Hollanders veroveren het fort op Solor en verdrijven de missionarissen	1942	Stichting van de eerste landeigen zusterkongregatie op Flores
1633	Larantuka op Flores wordt hoofdstatie van de missie; de vorst wordt katholiek	1948	De fraters van Utrecht komen naar Flores (in 1950 naar Timor) voor het onderwijs.
1640	Op Timor laten verschillende vorsten zich in de Kerk opnemen	1950	Bali en Lombok worden tot een afzonderlijke prefektuur verheven (Den Pasar) onder leiding van Mgr. H. Hermens en van het vikariaat der Kleine Sunda-Eilanden afgescheiden. Op Flores wordt een tweede en op Timor een eerste klein-seminarie opgericht
1772	De Portugezen trekken zich voor de Hollandse overmacht terug op Timor-Dilly	1951	Het vikariaat der Kleine Sunda-Eilanden wordt in drie nieuwe vikariaten opgedeeld: Ende, Larantuka en Ruteng, onder de resp. vikarissen Mgr. Ant. Thijssen, Mgr. Gabr. Manek als eerste landeigen bisschop en Mgr. W. van Bekkum, gezamenlijke opvolgers van Mgr. H. Leven, die vanaf 1933 de missie had bestuurd. Ook op Timor wordt een landeigen zusterkongregatie gesticht.
1851	Oost-Flores wordt door de Hollanders bezet; er zijn sinds enkele jaren geen missionarissen meer	1953	De Ongeschoeide Karmelietessen, vestigen een karmel op Flores
1859	Portugal draagt Flores aan Holland over. De missie valt nu onder het vikariaat Batavia. De Jezulieten nemen heel de missie van Indonesië over van de wereldgeestelijken (die er sinds 1808 werkzaam waren)	1953	De paters Franciskanen komen naar Flores; zij nemen een parochie en geestelijk verdiepingswerk op zich
1860	De eerste Nederlandse priester bezet een vaste statie op Flores (Larantuka)	1955	Op Flores wordt een derde klein-seminarie geopend
1865	Flores en Timor tellen tezamen 11.200 katholieken op een totaal van 23.543 van heel het vikariaat Batavia	1956	De zusters Franciskanessen van Heythuijsen komen voor de tweede keer naar de Kleine Sunda-Eilanden, dit keer naar Bali
1879	De zusters Franciskanessen van Heythuijsen vestigen zich op Flores (tot aan 1925)	1957	De zusters Ursulinen komen naar Flores, voor het onderwijs
1888	Ook Sumba krijgt een vaste priester (tot aan 1898)	1957	Mgr. Th. van den Tillaart neemt de leiding van het vikariaat Atambua over van Mgr. J. Pessers
1890	De zusters van Liefde van Tilburg vestigen zich eveneens op Flores (tot aan 1917)	1958	De broeders van Oudenbosch vestigen zich op Flores voor het onderwijs
1912	De missie op de Kleine Sunda-Eilanden, met uitzondering van Flores, wordt aan de Missionarissen SVD overgedragen	1959	Sumba wordt van het vikariaat Ende afgescheiden, en als apostolische prefektuur toevertrouwd aan de Duitse Redemptoristen
1913	De eerste SVD-missionarissen arriveren op Timor, dat hetzelfde jaar tot apostolische prefektuur wordt verheven onder leiding van Mgr. P. Noyen; Timor telt 4000 katholieken. Door een overeenkomst met het gouvernement wordt het inlands onderwijs geheel aan de missie toevertrouwd. De zusters Dienaressen van de H. Geest komen op de Kleine Sunda-Eilanden.	1962	Bij de oprichting van de hiërarchie in Indonesië worden de vikariaten Larantuka, Ruteng en Atambua alsook de prefektuur Den Pasar tot bisdommen verheven; het vikariaat Ende wordt aartsbisdom onder leiding van de aartsbisschop Gabr. Manek. Mgr. P. Sani, Florinees priester, wordt bisschop van Den Pasar. De prefektuur Weetebula (Sumba) blijft als zodanig bestaan
1914	Ook Flores, dat 28.000 katholieken telt, wordt aan de prefektuur van de Kleine Sunda-Eilanden toegevoegd		
1922	De Kleine Sunda-Eilanden worden tot apostolisch vikariaat verheven; de eerste vikaris is Mgr. Arn. Verstraelen		
1926	Op Flores wordt een klein-seminarie geopend		

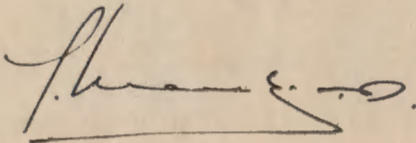
AAN DE MISSIONARISSEN SVD

Het jaar 1963 brengt ons ertoe, blijde terug te zien op het vele werk, dat sinds 1913 door de Missionarissen SVD ononderbroken vijftig jaar lang verricht werd in onze mooie gewesten der Nusa Tenggara (Kleine Sunda-Eilanden). De grote resultaten springen terstond in het oog, wanneer wij bedenken dat de ruim 800.000 katholieken van Nusa Tenggara de grootste kern d.w.z. 62 procent van alle katholieken van geheel Indonesië uitmaken.

Met bijzonder grote dankbaarheid herinneren wij ons vooral, hoe Gij uw hoofdtak gezien hebt in het woord van St. Paulus aan Titus: „Ik heb u op Kreta achtergelaten met de bedoeling, dat gij de organisatie (van de Kerk) zoudt voltooiën, door in elke stad presbyters aan te stellen.” (Tit. I. 5.). Zeer vaak werd dit woord door de Pausen in missie-encyclieken in nieuwe vormen herhaald en met konkrete ideeën ondersteund. En zo hebt ook Gij van het begin af uw beste krachten besteed aan de vorming van de landeigen priesters. Gij hebt hierin volhard, ook toen de grote wereld nog dacht dat de ‚inlander’ nergens geschikt was voor de verantwoordelijke functies, ook toen velen van ons eigen volk hun schouder nog met een vreemd medelijden ophaalden tegenover onze eerste seminaristen; ook toen gedurende meerdere decennien de resultaten nog zeer gering bleven. Dank zij uw werk en de ondersteuning van duizenden weldoeners werken nu onder ons volk twee eigen bisschoppen en 72 eigen priesters, studeren nu op ons groot-seminarie 82 theologanten en worden op de vijf klein-seminaries ruim 600 priester-kandidaten gevormd, ondersteund en ontwikkeld. Dit alles is zeker voor onze Heilige Vader de Paus mede aanleiding geweest, om de Nusa Tenggara in 1961 de zelfstandige hiërarchie te verlenen.

Voor deze zegen en voor vele andere onschatbare weldaden danken Wij de Kongregatie en haar weldoeners uit naam van geheel ons volk.

† G. MANEK SVD,
Aartsbisschop van Ende, Flores

EEN TEAMWORK

Een jubileum als dit zou een zeer beperkte betekenis hebben, wanneer men het zou zien als een expositie van de verdiensten van een bepaalde missionerende Kongregatie, en niet als een fase van ontwikkeling van de Jonge Kerk, die aan de zorg van zulk een Kongregatie was toevertrouwd. Het is immers in de geschiedenis der Kerk wel voorgevallen, dat een orde of kongregatie meer zichzelf heeft opgebouwd en gezocht dan de Kerk, die zij verondersteld werd te dienen in haar ontwikkeling en groei tot volwassenheid.

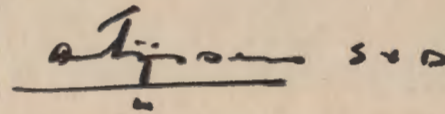
Grote waardering gevoel ik voor de belangstelling en het werk van de SVD in onze gewesten, voor haar offervolle inzet, haar stage toeleg en haar grote materiële hulp in deze vijftig jaren. Zij heeft haar taak begrepen en met een groot gevoel van verantwoordelijkheid uitgevoerd.

Toch zou ik willen, dat wij allen: u, mijn missionarissen en ik, de voorbije jaren zouden overzien vanuit het doel van onze zending. Dan zal onze waardering voor een kongregatie, die hier vijftig jaar pionierde, zuiverder zijn, en onze viering vruchtbaarder.

Onze dank betreft dan ook hen, die de grondslag hebben gelegd voor deze ontwikkeling in de moderne tijd: de wereldheren, die in 1860 naar Larantuka kwamen; de Jezuïeten, die hen volgden, hun werk fundeerden en de bloei inleidden; verder allen die hun krachten en middelen gaven, die „zichzelf hebben overgeleverd voor de Kerk, om haar te heiligen en Christus toe te voeren als een bruid zonder vlek.” Zij ook hebben hun grote verdiensten: de zusters Dienaressen van de H. Geest, de Fraters van Utrecht, De Karmelietessen, de Ursulinen, de Broeders van Oudenbosch, de Franciskanessen Missionarissen van Maria, de lekenhulpers, de landeigen zusters, de Pauselijke Missie-Werken, de hulporganisaties en de duizenden stille weldoeners.

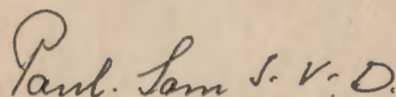
Zij allen hebben een taak vervuld, hun door Gods Voorzienigheid opgedragen, die noodzakelijk was om te kunnen geraken tot het resultaat, waarop wij vandaag met bewondering terugzien.

† A. H. THIJSSSEN SVD,
Bisschop van Larantuka Flores

de bisschoppen van nusa tenggara

EEN ‚TE DEUM’ WAARD

Bij de viering van het gouden jubileum der SVD-missie op de Kleine Sunda-Eilanden kunnen wij dankbaar een ‚Te Deum’ zingen tot God, dat tegelijkertijd mag gelden als een loflied op allen die zich in de afgelopen vijftig jaar in deze missie zich verdienstelijk hebben gemaakt: paters, broeders, zusters en niet te vergeten die honderden eenvoudige guru's en guru agama's, die de pioniers zo trouw hebben bijgestaan als lekenapostelen van het beste soort. Met recht kunnen wij dankbaar terugblikken op alles wat er reeds bereikt en gepresteerd is. Het aantal katholieken op het eiland Flores alleen is opgevoerd tot bijna het twintigvoudige van vijftig jaar geleden. Wat toen begon als een apostolische prefektuur, heeft zich intussen ontwikkeld tot een aartsbisdom, vier bisdommen en een apostolische prefektuur, met twee landeigen bisschoppen, vele landeigen priesters, broeders en zusters, met bloeiende seminaries die overvol zijn.

Ofschoon het bevorderen van de maatschappelijke welvaart van de bevolking niet tot de onmiddellijke taak van de missie behoort, heeft zij er zich – zij het ook op indirecte wijze – toch steeds krachtig voor ingezet.

AAN MIJN OUDE VRIENDEN

Mijn dankbetuiging en gelukwensen zou ik van hier (Rome, red.) uit willen zenden aan mijn oude vrienden in Indonesië, die mij geleerd hebben wat liturgie is, en hoe de mens zich tegenover God moet gedragen wanneer God Zijn volk ontvangt. Ik was er steeds op uit van hen te leren en vooral hun cultuur te leren kennen, om te zien welke gebruiken geschikt zouden zijn, om de liturgie van de Kerk dichter bij dit volk te brengen.

De Indonesische regering heeft geprobeerd, het volk de waarde van zijn eigen cultuur te doen inzien. Wij nu werken in dezelfde richting door bijeenkomsten in de afzonderlijke gemeenten en in de diocesane konferenties. En wij zijn erin geslaagd, het volk met nieuw enthousiasme en nieuwe waardering voor zijn kultureel erfgoed te vervullen.

Ik ben vast van plan mijn best te doen, dat de eigen wijze van de Indonesiërs, om heel het leven harmonisch met de godsdienst te verbinden, zijn volle kans krijgt binnen de katholieke gemeenschap.

† W. VAN BEKKUM SVD
Bisschop van Ruteng, Flores

W. van Bekkum SVD

BEZINNING EN VERDIEPING

Dankzij het taale werk van onze voorgangers behoort de Jonge Kerk op Timor tot een der meest-belovende van heel Indonesië.

Dat er zich een christelijke overtuiging heeft gevestigd, is bewezen in de laatste oorlog. Vier jaar lang was Timor zonder priester. Ondanks spot en tegenwerking van de kant van de bezetter bleef het geloof behouden. Deze geloofsovertuiging resulteerde na de oorlog in een bekeeringsexplosie. Met sprongen ging het vooruit. Het aantal volksscholen breidde zich zeer sterk uit. Onderwijzerskursussen en middelbare scholen werden geopend. In 1950 werd een begin gemaakt met een klein-seminarie. Hetzelfde jaar startte men met de opleiding van Timorese zusters. In 1953 begonnen de eerste vier kandidaten hun opleiding tot broeder-SVD. Nieuwe staties werden gesticht. Ook in de diaspora – de twee west-provincies, die tot 1950 gesloten gebied waren – konden vijf staties worden geopend. Door alle politieke en economische moeilijkheden heen bleef de groei aanhouden.

Bij alle vreugde echter over deze vooruitgang begint een groeiende bezorgdheid de missionarissen te beklemmen. Er is geen tijd genoeg voor verdieping. Het werk groeit hun over de kop.

Het is hoogste tijd, om de katholieke leek door aangepaste liturgie en retraites bewust te maken van zijn taak in de Kerk. De Legio Mariae die op Timor vrij sterk is, bewijst dat de leek graag meedoet en zich medeverantwoordelijk voelt. Alle zorg moet ook worden besteed aan de opleiding van onze eigenlijke godsdienstleraren. Dit is een levenskwestie voor de Kerk. Ook onze eigen broeders en zusters zullen hun taak in het apostolaat kunnen innemen. En over enkele jaren komen de eerste Timorese priesters de gelederen versterken.

Door verbetering van de economische en sociale positie van onze katholieken zal ook een betere basis worden geschapen voor hun godsdienstig leven en zullen zij meer gerespekteerd worden.

We hopen dat God, die ons de genade van grote wasdom verleende, ons ook de tijd zal geven om Zijn volk een diepe geloofsovertuiging bij te brengen.

† TH. VAN DEN TILLAART SVD
Bisschop van Atambua, Timor

Th. van den Tillaart

Zij heeft vele tukang's: timmerlui, metselaars, smeden enz. opgeleid, die voor betere behuizing van het volk zorg dragen, maar die ook door heel Indonesië zijn uitgezwermd en te werk gesteld zijn in het bedrijfsleven, de industrie, in regeringsinstellingen, het leger enzovoort. De sociaal-economische toestand van Flores biedt vandaag wel een heel andere aanblik dan vijftig jaar geleden. Het volk heeft intussen ook geleerd, zijn rijkdommen van erfenis beter te besteden aan een betere behuizing dan aan feestvieringen. De missiescholen hebben steeds een goede reputatie genoten, en Flores gold in het Nederlands Indië als het gebied met relatief het kleinste aantal analfabeten.

Het is waar dat we toen nog over geen enkele Middelbare School beschikten, die voldoende kandidaten kon opleiden voor leidende functies in de nieuwe tijdsomstandigheden. Maar is dit gemis zó erg, dat we de destijds bereikte resultaten zouden negeren, en verwijten dat er toen niet goed is gewerkt? Helemaal niet! Want we moeten alles in het licht van die tijd zien, en rekening houden met omstandigheden en mogelijkheden van toen. En de jubilerende leiding van de missie heeft bij de ver-

andering van de omstandigheden niet stil gestaan, maar terstond nieuwe mogelijkheden geschapen voor verdere ontwikkeling, meer aangepast aan de nieuwe tijd, door o. a. middelbare scholen te openen, leken een universitaire opleiding te geven voor het verdedigen en handhaven van de katholieke principes in het maatschappelijke leven.

Kort vóór de tweede wereldoorlog verscheen in Nederland een boek over Indonesië met de titel 'Daar werd iets groots verricht'. Ik spreek hier niet over de prestaties van de vroegere regering in dit eilandrijk. Maar op het gebied van missionering kan ik met voldoening zeggen, dat er in de afgelopen jaren met steun en bijdragen van de kleine man – want toen kende men geen organisaties als 'Misereor' en geen regeringssubsidies voor zgn. ontwikkelingsgebieden – op deze eilanden iets geweldig werd verricht, iets wat ten eeuwigden dage zijn betekenis blijft behouden.

P. SANI SVD
Bisschop van Den Pasar, Bali

OVERAL GOED ANTWOORD

Het was bar koud, en mijn gesprekspartners kwamen dan ook kleu-
mend binnen. Ik noteerde direkt twee merkwaardigheden, twee tegen-
stellingen eigenlijk. Ze informeerden naar elkaars gewicht. „Ben jij
aangekomen?” Zij waren alle drie aangekomen, en hun missieverlof
had dus zijn eerste vruchten afgeworpen. Met verlof in Nederland be-
tekent, dat je dikker wordt. Wat zou je dus verwachten? Je verwacht,
dat ze — huiverend desnoods — bij het vuur kruipen en zich in de
handen wrijven. „Siberië is ook zo slecht nog niet!” En wat doen ze?
Tweede merkwaardigheid: ze vallen elkaar bijkans in de armen, en
beginnen ogenblikkelijk een met vreemde klanken doorspekt gesprek
over Flores, dat druipt van het heimwee. Als je er naar vraagt, zeggen
ze: „Wat wilt u? In Flores ligt ons zweet, ons hart dus ook.”

Maar goed. Laat ik eerst mijn partners ordelijk
voorstellen. Nummer één is Broeder Coen-
radus SVD uit Larantuka, kerkenbouwer aan-
de-lopemde-band, autoriteit op het gebied van
vakonderwijs, en na 14 jaar onafgebroken ar-
beid eindelijk even bij zijn zus in Malden neer-
gestreken. Nummer twee: Frater Vincentio
van de Fraters van Utrecht, na zijn eerste toer
even uitblazend in Utrecht vóór hij weer naar
Ende (Flores) vertrekt. En nummer drie
Broeder Vitalis SVD, drukkerij-expert, ook
uit Ende, die in Flores op zijn eigen houtje
zoiets als een 'leerlingenstelsel' heeft geïntro-
duceerd. Houdt vakantie in Den Haag.

Geen naaister maar modinette

Praat met hen over de missie, over hun missie,
en onmiddellijk treft het feit, dat hun arbeid
— zonder dat zij ooit zelf die termen in de mond
nemen — een grote onafgebroken poging is, om
het ontwikkelingsgebied, Kleine Sunda-Eilan-
den, te helpen op zijn moeizame weg naar wel-
vaart in velerlei opzicht. Zij behoren tot die
groep — en men moge mij deze persoonlijke op-
merking vergeven — die al jaren en jaren, voor-
dat het begrip ontwikkelingsgebied ontdekt
werd, in de ontwikkelingsgebieden fundamen-
teel basiswerk verricht hebben, maar voor wie
in Nederland merkwaardigerwijs weinig alge-
mene waardering bestaat. Want laat ik er maar
niet omheendraaien: het woord missie-broed-
er of -pater is weinig populair. Als ik over hen
spreek, bijvoorbeeld voor groepen van Jong-
eren, dan zie ik de meesten alleen al bij het
woord de wenkbrouwen fronsen. 'Ouder-
wets gedoe', denken ze, en het kost geruime
tijd — en men moet haarscherpe konkrete voor-
beelden bij de hand hebben — om een gehoor

van niet-direkt-geïnteresseerden van het te-
gendeel te overtuigen. Slaagt men daarin, dan
blijft nog de term 'broeder' en 'pater' als een
steen op de maag liggen. Onverteerbaar. En ik
vraag mij dan ook af, of de missie niet het voor-
beeld van de konfektie-industrie moet volgen.
De naaister heet tegenwoordig 'modinette'.

Weg met analfabetisme

Enfin, terug naar mijn gesprekspartners. Terug
naar de missie — ook zo'n woord! — op de
Kleine Sunda-Eilanden. Wat heeft ze gedaan?
Wat hebben vooral de broeders en paters, van
wie deze drie de representanten zijn, gedaan?
Wat doen ze, en hoe blijven ze steeds een pasje
vóór? Meewerken aan de verdere ontplooiing
van het even mooie als arme Flores?

Eerst eens wat feiten. Flores telt op het ogen-
blik rond 600 lagere katholieke scholen, bijna
allemaal met 6 klassen, leerlingenaantal onge-
veer 80.000, en wat de verdeling meisjes-jon-
gens betreft dat is bijna fifty fifty. Wat dat be-
tekent? Broeder Vitalis vertelde het verhaal van
de Javaanse bezoeker die, Flores bereizend,
overal waar hij kwam, Maleis sprak tegen de
kinderen. Hij kreeg overal goed antwoord.
Vrucht van hun schoolopvoeding, die in deze
katholieke wereld (twee-derde van ongeveer
900.000 inwoners) het analfabetisme althans
onder de jeugd volledig heeft teruggedrongen.
En dat, terwijl de missie in 1913 alles bij elkaar
vijf hele schooltjes telde!

Ga zo maar voort. Op het Mulo-niveau telt
Flores rond dertig katholieke scholen, grote
en kleine, zeer goede en minder kris-kras door
elkaar. Tot dat niveau behoren ook huishoud-
scholen (5), lagere handelsscholen (5) en het
lager technisch onderwijs, doch daarover straks.
Wat hoger, op echt middelbaar niveau liggen

3 H.B.S. en 7 Kweekscholen, ligt de middel-
bare handelsschool en ligt de seminarie-oplei-
ding.

Het is een fascinerend beeld. Fascinerend als
men weet, onder welke omstandigheden dit
alles tot stand werd (en wordt) gebracht, en
fascinerend als men beseft, dat dit onderwijs
bijna geheel wordt gedragen door eigen Flori-
nese onderwijskrachten, die daarvoor door de
missie worden en werden getraind. Geen won-
der dan ook, dat dit onderwijs door de Indo-
nesische regering met welgevallen wordt ge-
volgd en bevorderd. Geen wonder dat deze
'missiescholen' zich een zodanige roep hebben
weten te verwerven, dat ze, vooral in de ste-
den, een grote aantrekkingskracht uitoefenen
ook op de niet-katholieken, die er prijs op stel-
len, dat hun kinderen daar worden gevormd en
opgevoed.

Het hoger onderwijs

Natuurlijk zijn er ook nog moeilijkheden. De
van overheidswege beschikbaar gestelde sub-
sidie-faciliteiten, zijn voor een werkelijk grote
uitbouw nog niet geheel toereikend. Zowel de
bijdragen voor de bouw als die voor de leer-
middelen zijn nog niet in overeenstemming met
de noodzakelijke kosten. Toch gaat men door,
en het feit dat de 'klassieke' ordes en kongre-
gaties sinds de overdracht van de soevereiniteit
nog zijn uitgebreid met o. a. de Fraters van
Utrecht en de Broeders van Oudenbosch, de
Ursulinen en een groep Franse Franciskanessen,
bewijst dat de missie haar pogingen om de
eerste behoefte van ieder ontwikkelingsgebied,
de behoefte aan goed onderwijs, ook voor de
toekomst alle aandacht wil geven.

Resultaat? Mijn drie partners becijferden, dat
op het ogenblik rond duizend Florinezen een
vorm van onderwijs volgen, die op een of
andere manier academisch genoemd mag wor-
den. Ik meen, dat als de kaarten zó liggen, men
mag stellen dat de missie zich samen met de
overheid, ondanks alle problemen, ondanks
alle moeilijkheden en ondanks alle conflicten
— en men moet ook deze zaken niet onderschat-
ten — inspant om aan de eisen, die er in een
ontwikkelingsgebied aan het onderwijs wor-
den gesteld, zo goed mogelijk te voldoen.

De vakopleiding

Misschien wordt deze redenering nog sterker,
als ik — op gezag van mijn informaties — het
technisch onderwijs ter sprake breng.

Technisch onderwijs, men weet het, vormt in ieder ontwikkelingsland een probleem apart. Het stuurt niet aan op enige traditie, en het verlangen naar de 'witte boordjes-status' is in zulke gebieden uiteraard nog groter dan bij ons. En wij tobben er al mee. Toch heeft ook dit onderwijs op de Kleine Sunda-Eilanden en vooral op Flores reeds een vlucht genomen, die opmerkelijk mag heten. Broeder Coenradus spreekt erover zoals men van een oud-gediende (dit begrip s.v.p. sportief benaderen!) mag verwachten. Nuchter, kalm en bijna terloops. Flores telt nu twee - laat ons zeggen - lagere technische scholen. Zij vormen de moderne uitbouw van wat men vroeger ambachtskursussen noemde. Men leert er metselen, timmeren, smeden; men kan er worden opgeleid tot monteur of elektriciën.

Natuurlijk zijn ook hier nog talrijke problemen. Hoe vindt men voldoende vak-bekwame Florinese leraren, hoe bestrijdt men de hoge kosten en hoe brengt men - laat ons ook dit niet onder stoelen of banken steken - sommige ouderen in de missie ertoe, ook dit werk van harte te steunen?

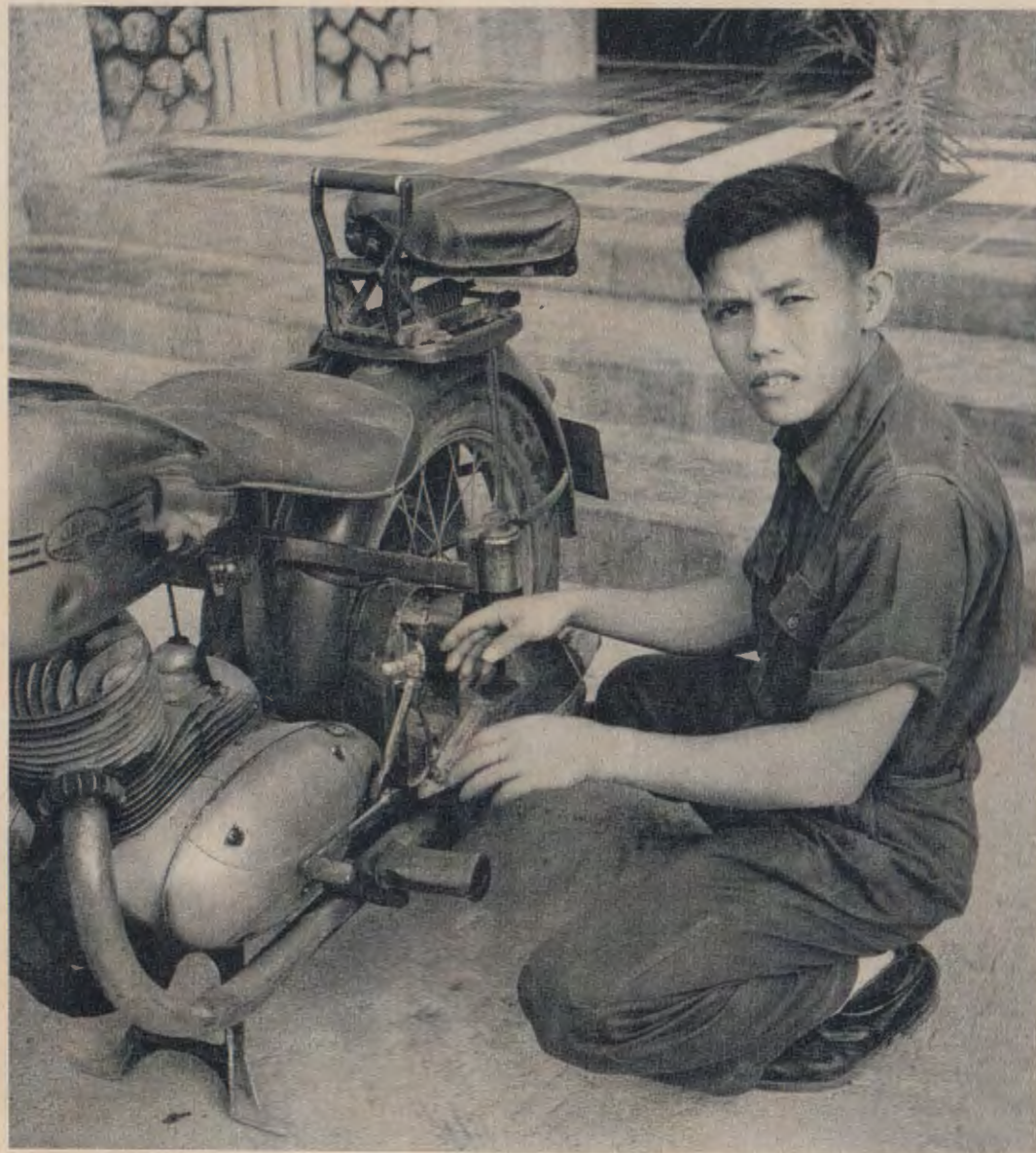
Middenstand-in-opkomst

Toch lukt het. In diverse dessa's vestigen zich 'afgestudeerden' als zelfstandige ambachtsbedrijf: een voorwaarde voor een gezonde maatschappelijke ontwikkeling, en enkele daarvan ontwikkelen zich reeds tot kleine industrie-tjes. Ook hier heeft men oog voor de toekomst. Als dit verschijnt, zullen op Flores waarschijnlijk de eerste voorbereidingen voor een middelbaar technische school zijn voltooid. Als ik hier nog aan toevoeg, dat op de missiedrukkerij te Ende twee-derden van het personeel binnen een leerlingenstelsel werkt, dat de aldus opgeleide vaklieden op Java goede posities hebben weten te verwerven, en aangezocht worden voor hulp op Nieuw-Guinea, dan is - dacht ik - het beeld voltooid van een brok ontwikkelingwerk, dat nog voortdurend groeit en deswegen respect verdient.

Mijn gesprekspartners hebben bij de voorbereiding van dit verhaal hun best gedaan, zichzelf als gewone ondergeschikten, medewerkers, als achtergrondfiguren te tekenen. Mag ik ze een keer naar voren halen? Mijn respect! En wie doet het hen na?

ALBERT WELLING

Door verbreiding van een technische en wetenschappelijke beschaving over de gehele wereld, ontstaat een gemeenschap waarin de mensen elkaar beginnen te verstaan

DE KLEINE SUNDA-EILANDEN

	BEVOLKING	KATHOLIEKEN	PRIESTERS	BROEDERS	ZUSTERS
1915	2.550.000	33.380	15	11	31
1920	2.711.000	57.870	29	15	36
1930	3.460.000	168.990	60	27	42
1940	4.000.000	365.960	145	39	64
1950	4.580.000	527.720	171	41	123
1960	4.721.000	757.640	253	100	248
1962	5.557.663	816.062	270	121	338

**zo
werken
man
en
vrouw**

De vrouw. Ook op de Kleine Sunda-Eilanden is zij het zorgende hart. Zij bakt de potten, waarin het gezin de maaltijd klaar vindt en ook het dorstlessende water, dat zij soms van ver moet gaan halen. Het hout draagt zij aan voor het vuur, waarmee zij het eten kookt en de huizen warmte geeft op een koude avond. Wekenlang zit zij aan het weefgetouw, om haar gezin te kleden met het werk van haar kunstzinnige handen.

De man. Ook ginds ligt zijn werk buiten de besloten sfeer van de plek waar hij woont. De eerste zorg geldt zijn tuin, een eind van de kampong gelegen. Hier of daar kan hij kokospalmen telen. Hij werkt zo voor de dag die komt, bouwt aan de toekomst van het gezin en de economie van zijn land. De langgestrekte kusten zien hem vissen, moeizaam dikwijls, maar zingend van levenslust.

ZORG EN VERTROUWEN

De Floresmissie wordt een der vruchtbaarste en dankbaarste delen der wereldmissie genoemd, en zij gaat nu de geschiedenis in als een der meest-belovende Jonge Kerken.

Op het vlak der ontwikkelingshulp heet zij een model van harmonische opbouw en groei (vgl. Dr A. E. Johann, 'A la Indonesia' en Douglas Hyde, 'One front across the world'). Cultureel gezien prijst men haar grondige studie van talen, godsdiensten en adat, en de goede grondslag van algemene ontwikkeling die gebracht werd door haar scholen.

Belangrijker echter dan deze uiterlijke structuur en uitbloei, is de stand van het innerlijke vitale christelijke leven en de zorg voor de geestelijke groei. Deze faktor immers is de hoofdvoorwaarde voor het behoud en de gezonde wasdom van de autochtone Kerk.

In dit vlak ligt de hoofdzorg voor deze Kerk-in-ontwikkeling. Hier past ons missionarissen geen beate zelfgenoegzaamheid maar een ernstige realiteitszin.

REDENEN TOT BEKOMMERNIS

De Doop van velen op jeugdige leeftijd met een kollektieve voorbereiding vormt geen diep-beleefd christendom. Gebrek aan katechetisch en pastoreel geschoolde krachten leidt tot mechanische afwerking van de

verkondigingstaak, en houdt het gevaar in van een wettische beleving van het Geloof.

Het katechumenaat van oudere en oude mensen, dat vaak geleid wordt door jonge katechisten die zich psychologisch onvoldoende aanpassen, vormt geen diepe levensbeschouwing in het heidense verstand en hart. Het gebrek aan priesters leidt gemakkelijk tot een oppervlakkige zielzorg. De primitieve kerkjes en hun minder dan elementaire inrichting zijn niet geschikt, om eerbied en begrip bij te brengen voor het Allerheiligste dat tussen hun bamboewanden woont.

Het enorme getal der tienduizenden biechten, die de zielzorgers in betrekkelijk korte tijd moeten horen, doet vaak de psychologische en pastorele uitwerking van dit enige persoonlijke contact met de priester verloren gaan.

De druk van de vele dienstreizen met een verblijf van één of twee dagen slechts in de centra der reisgebieden, maakt huisbezoek en diepgaande voorbereiding op 't ontvangen van het huwelijk en de andere sakramenten vrijwel onmogelijk. Het 'verstikkingsgevaar' is in zijn eerste fase een gevaar van vervlakking. Het kollektieve leven van de heidense clan dwingt de jeugd vaak terug in een heidens of tenminste niet-christelijk milieu.

Het zedelijk bewustzijn, het morele oordeel staat bij vele volwassenen nog op het peil van de lagere school, omdat het sindsdien niet verder gevormd werd in een moraal voor volwassenen en in maatschappelijke verplichtingen.

Moderne lectuur over zedelijke opvattingen, kommunistische propaganda, vervlakkende omgang, gebrek aan het noodzakelijke voor het dagelijks leven, voeren tot materialistische levensopvattingen en onchristelijke maatschappelijke houding.

Uiterst gebrek aan handboeken en leermiddelen in scholen en katechumenaten maken de vormingstaak van de vaak gebrekkig-geschoolde katecheet nog moeilijker. Zelfs de zo nodige moderne ontwikkelingshulp kan een gevaar zijn voor missionaris en gelovigen, wanneer zij deze niet meer zien in organisch verband van de harmonische ontwikkeling van de gehele mens en de gehele gemeenschap. Zij kan voeren tot een eenzijdige waardering van materiële vooruitgang.

De opmerkelijke, gezegende tolerantie van ons volk (vgl. Arn. Toynbee, 'From East to West') brengt met zijn waardevolle invloed voor de samenleving, ook een gevaar van synkretisme met zich mee (II Kor. 11 : 4).

De studerende jeugd en de afgestudeerden hebben vaak niet die godsdienstige vorming, die hun verworvenheden in wetenschap en ervaring kan bezielen en richten. Zij worden bestormd door moeilijkheden in eigen hart en in de omgang, waartegen ze geen houvast hebben.

De lekenleiders, die hun opleiding genieten in het buitenland, worden vaak geabsorbeerd door een leven in een moderner of financieel-gunstiger milieu, en gaan niet terug naar het volk dat hen nodig heeft.

DE GELOOFSBELEVING PRIMAIR

Tegen deze achtergrond dienen wij het verdiepingswerk te zien, dat met apostolisch optimisme ter hand moet worden genomen, totdat Christus in allen gevormd is en „het bestaan niet wordt beheerst door het vlees doch door de Geest”, en de „liefde, vrede en trouw” (Rom. 8, 9) als vruchten van die Geest zichtbaar zijn in het leven van iedere dag.

Vanaf de eerste vergadering van de Apostelen (over het diakonaat; Handel. 6, 2-3) tot aan de laatste instructie van St.-Paulus aan de jonge leiders der landeigen Kerken, vanaf de eerste vermaningen der Propaganda Fide (1659) tot aan de laatste missie-encycliek van onze Paus, horen wij de bezorgde nadruk op het primaatschap van de innerlijke Geloofsbeleving.

In beginsel zijn wij overtuigd van de beslissende betekenis van deze transcendente waarden voor de opbouw van de Kerk. Nooit zal een christendom gevormd worden door een missiemethode, die steunt op zuiver menselijke waardering en zekerheden. Iedere missionaris weet ook, in het diepste van zijn h art, dat de eigenlijke en beslissende factoren bij de verkondiging van Gods Woord niet liggen in zijn menselijke kwaliteiten of de uiterlijke middelen, die hem ter beschikking staan, maar in zijn religieuze, volgroeide apostolische persoonlijkheid, in een diep innerlijk leven, dat vormend de jonge christengemeente opbouwt en bevrucht.

Toch blijft de hoofdbekommernis van Paus en Kerk: de zorg voor de verdieping. „Men dient ervoor te zorgen, dat de missie-arbeid niet wordt verstikt of belemmerd door een opeenhoping van puur materieel werk”, en „het aantal christenen zegt niet veel . . . als ze geen krachtig geestelijk leven bezitten” (vgl. 'Principes pastorum').

VEELSOORTIG VERDIEPINGSWERK

De leiding van de missie op Flores voerde van het begin af een katechumenaat in van minstens anderhalf jaar. De onderwijzers werden katechetisch gevormd, en door maandelijkse rekolekties en jaarlijkse gesloten retraites poogde men de juiste geestelijke atmosfeer in hun leven en hun werk te behouden. De Liturgie werd als een belangrijke faktor in de geloofsverkondiging en geloofsbeleving beschouwd. Kinderen en volwassenen namen actief deel aan de viering der Sakramenten, vooral van het H. Offer, en van het Liturgisch Jaar. Zodra de ontwikkeling van een statie het toeliet, werd een begin gemaakt met het verenigingsleven op religieuze basis voor jeugd en voor volwassenen. Dit had ten doel de leden als individu te helpen vormen tot goede christenen, en in kollektief verband de maatschappij godsdienstig te beïnvloeden.

Roepingen tot het priesterschap en het religieuze leven ontsproten in de gezonde sfeer van het eerste christelijke leven. Het zilveren jubileum der werkzaamheden van de SVD (1938) vormde niet alleen een afsluiting van een periode in de historie der missie, maar was ook een overgang van de beginfase der inplanting van de Kerk naar een duidelijke aftekening van de toekomstige ontwikkeling der landeigen Kerk. In die tijd viel de opening van het seminarie, het begin der vorming van Indonesische zusters, het begin der roepingen tot het reguliere priesterschap.

Slotzusters van de Karmel werden uitgenodigd zich op Flores te vestigen, als centrum van verdieping en als wegwijzer naar een hoger geestelijk leven. De paters Franciscanen werden gevraagd een parochie te willen overnemen, waar ze voor een zodanige bezetting zouden zorgen, dat de helft van de priesters kon worden ingezet voor het verdiepingswerk. Pogingen om nog andere ordes voor soortgelijk werk aan te trekken, hebben niet tot resultaat geleid. Volksmissies, geleide bedevaarten, stichting van retraitehuizen, opleiding van lekenapostelen en sociale werkers, speciale kursussen op kweekscholen en andere instituten wilden een ernstige poging zijn, om in de snelle groei van deze Jonge Kerk de tendens tot vervlakkings tegen te gaan, en haar een grondslag en richting te geven, die haar innerlijkheid waarborgt.

In de priesteropleiding werd voor de sekuliere priesters een zgn. ascetisch jaar ingevoerd, onmiddellijk voorafgaand aan de studie van de filosofie; voor allen is na de priesterwijding het pastorale (vijfde) jaar voorgeschreven alsook het zgn. tertiaatsjaar, dat de jonge priester na enige jaren zielzorgervaring moet doormaken. Bovendien wordt aan alle priesters een pastoreel handboek 'Manuale Pastorale' ter hand gesteld, aan welks samenstelling vele jaren door deskundigen is gewerkt.

Een Japans kommandant, die de bezettingstijd onder de oorlog op Flores doormaakte, werd bijzonder getroffen door het geloofsleven van de Florinezen. Hij ging zelf tot de katholieke Kerk over, geleid door deze overweging: een godsdienst die een mens zozeer kan bezielen en aan zijn leven zodanig gestalte geven, kan niet anders dan de enig ware godsdienst zijn, die redding brengt aan de wereld. (Kapt. Sato: 'I remember Flores'). Onnodig te zeggen, dat dit voor de missionarissen en de Indonesische priesters een bijzonder troostvol getuigenis was.

Een processie trekt over de heuvels van Flores

HOOPVOLLE TEKENEN

Vanaf de oorlog tot nu werd de nood aan zielzorgers steeds groter wegens de weigering van visa aan buitenlandse missionarissen. Ook nu er enige visa zijn verleend, is de toename aan krachten voor de zielzorg helemaal niet in evenredigheid met de groei van het christendom, zodat het probleem van de verdieping van het Geloofsleven nog altijd in ernst toeneemt. Twee positieve factoren echter redden ons hier van de angst dat er een nieuw soort Zuid-Amerika ontstaat; dat zijn: de geleidelijke toename van het aantal Indonesische priesters, die een gezonde groei naar een normale diocesane status voorspellen, en de toename van geloofs-bewuste lekenkrachten, die de priester veel verantwoordelijk werk op maatschappelijk gebied uit handen kunnen nemen.

Zo gaan wij in vertrouwen op Gods Voorzienigheid de nieuwe periode van ontwikkeling in, de fase van het volwassen-worden der Kerk, onder de bekwame en wijze leiding van onze eigen aartsbisschop Mgr. Gabri el Manek.

ANT. THIJSSSEN SVD
Bisschop van Larantuka

de wetenschappelijke staf

De missionarissen hebben op Flores niet alleen apostolisch maar ook wetenschappelijk werk verricht.

Tot op zekere hoogte zijn zij daartoe gekomen, eenvoudig omdat een missionaris – wil hij op zinvolle wijze missioneren – de aardrijkskunde van zijn missiegebied, de talen, de godsdienst en de gewoontes van zijn mensen, dus hun zeden en gebruiken en hun recht moet kennen. Zonder deze kennis blijft ieder missiewerk amateuristisch. Maar in veel opzichten gaat dit wetenschappelijk pionierswerk heel wat verder dan louter ethnografische inventarisatie. Dat zien we al dadelijk, als we de vernieuwingen in ogenschouw nemen, die de missionarissen gedeeltelijk ten behoeve van zichzelf doorgevoerd hebben, maar die direkt of indirekt ook het gemissioneerde volk ten goede komen.

ALZIJDIGE ONTWIKKELING VAN HET VOLK

Techniek en hygiëne

Op Flores werden door de missie nieuwe landbouwmethodes in zwang gebracht. In de plaats van graafstok en hak kwam de ploeg. Nieuwe kultuurplanten werden geteeld: op veel plaatsen bijvoorbeeld, waar hij vóór de missionering nog niet bekend was, de rijst. Aan de veestapel werden de melkkoe en betere varkensrassen toegevoegd. Ook de benzinemotor deed zijn intrede. Auto's, trekkers en elektrisch licht, door dieselaggregaten opgewekt, worden heus niet meer als toverwerk beschouwd: ze zijn op alle grote missiestaties in gebruik. Waterleiding, moderne huizen en medische hulpposten, de zogenaamde poliklinieken, bevorderen de volksgezondheid en de stichting van landbouwkoöperaties verzekeren de vroeger zo primitieve en arme roofbouwers een redelijk bestaan.

Het onderwijs

Dat is wel van heel bijzondere betekenis. Want iedere technische bijstand, iedere hygiënische maatregel, iedere ontwikkelingshulp (om een geliefkoosd modewoord te gebruiken) zou zinloos blijven, als niet tegelijkertijd ook de geestelijke grondslag werd gelegd, om al deze Europese nieuwigheden te begrijpen en doeltreffend toe te passen. Gebeurt dit op Flores? Ongetwijfeld. De missie heeft hier 586 lagere scholen, 41 middelbare scholen en 18 vakscholen voor ambacht, landbouw en huishouding in het leven geroepen. Twaalf kweekscholen zorgen voor een steeds aangevulde staf van onderwijzend personeel. Dit alles is om zo te zeggen toegepaste wetenschap. We willen er nog een bijzonder interessant en belangrijk voorbeeld van aanhalen:

De Bahasa Indonesia

Daaronder verstaat men de eenheidstaal van Indonesië, het Indonesisch, als we het zo mogen uitdrukken. Het krijgt op de missiescholen alle aandacht. Er zijn op Flores namelijk acht verschillende volkstalen, en over heel Indonesië zelfs 250. Maar men geeft onderwijs en men spreekt in de Bahasa Indonesia. Op die manier draagt de missie veel bij tot een Indonesische taaleenheid niet alleen op Flores, maar over het hele eilandrijk. Het behoeft geen betoog, dat dit zowel voor de missie als voor de nationale eenheid van 'Indonesië van het allergrootste belang is.

Vertalingen in het Indonesisch

In dit verband moeten we op de Arnoldus-drukkerij in Ende wijzen. Gesticht door de Missionarissen SVD en uitgerust met zeer moderne persen van grote capaciteit, reikt haar betekenis ver buiten de grenzen van Flores. Er worden hier natuurlijk niet alleen wetenschappelijke werken gedrukt, maar eerst en vooral belangrijke religieuze geschriften in de Indonesische taal. Hun oplage is vaak heel respectabel. Er verschijnen boeken die een oplage van 160.000 tot 250.000 exemplaren halen. Vermelding verdienen bv. de vertaling van het Missale Romanum, de vertaling van het Oude en het Nieuwe Testament (in opdracht en op kosten van de Indonesische regering gedrukt; oplage 250.000), de uitgave van een Indonesische katechismus en van een Indonesisch kerkelijk zangboek (oplage 160.000), de vertaling van de encyklieken 'Rerum Novarum' en 'Quadragesimo Anno', en de verspreiding van verscheidene Indonesische tijdschriften voor volwassenen en voor de jeugd.

De muziek van de Kleine Sunda-Eilanden is door de missionarissen vastgelegd

SYSTEMATISCH WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Naast al deze vormen van toegepaste wetenschap staat het zuiver wetenschappelijke werk in de engere zin van het woord: het onderzoek.

Bibliografie over Flores

Mgr. Antoon H. Thijssen, bisschop van Larantuka in Oost-Flores, liet in 1956 in het tijdschrift 'Bahasa dan Budaja' ('Taal en Cultuur', uitgegeven

door het Instituut voor Taal en Cultuur van de Filosofische Fakulteit van de Indonesische Rijksuniversiteit in Djakarta) een bibliografie over Flores verschijnen. Deze geeft een goed overzicht van het wetenschappelijk werk dat op Flores, ook door de missionarissen, tot 1956 werd verricht. Van de hier vermelde 112 werken over Flores zijn er 41 van missionarissen afkomstig. En misschien zelfs méér, want de schrijvers zijn niet altijd als lid van een missiegenootschap aangeduid.

Volkenkunde

Van de op Flores werkzame auteurs duiken in deze bibliografie de namen van de volgende Paters van Steyl steeds weer op. Allereerst Paul Arndt. Hij heeft het leeuwenaandeel in het ethnografisch onderzoek van het eiland Flores, niet alleen onder zijn konfraters, maar ook in het kader van het taal- en volkenkundig onderzoek van Flores als zodanig. In 1920 kreeg hij van zijn oversten toestemming, zich volledig aan het wetenschappelijk werk te wijden. Hij heeft de volkenkunde naast talrijke detailstudies meer dan een dozijn standaardwerken over de talen, de godsdienst en de sociologie van Flores geschonken. Pater Paul Arndt, een zeer bescheiden maar groot geleerde, is op 20 november 1962 in Midden-Flores gestorven. Naast hem moeten verder nog als onderzoekers genoemd worden: Mgr. W. van Bekkum, bisschop van Ruteng in West-Flores; Prof. B. A. G. Vroklage, P. Heerkens, A. Burger, Th. Verhoeven, in hoofdzaak prehistoricus, J. Verheyen, H. Bader en K. van Trier, voornamelijk taalkundige en geschiedvorsers, en drs. A. van den Ende, staflid van F.E.R.E.S. P. Verheyen verraste de wetenschap met een buitengewoon interessante verzameling vogeleieren en is dus tevens werkzaam als ornitoloog.

Het werk van deze onderzoekers bestaat o. m. uit woordenlijsten en studies over de Florinese talen van Solor, Sika, Ngada en Manggarai. Het beschrijft en interpreteert prehistorische gebruiks- en kunstvoorwerpen, die op Flores werden gevonden. Maar vooral behandelt het de vóórchristelijke godsdiensten van Flores: mythologie en magie in het Sika-gebied; Dua Nggai, het Hoogste Wezen in dit gebied; Deva, het Hoogste Wezen van Ngada; de verering van het Hoogste Wezen in Manggarai; de maan als brengster van dood en ziekte; het totemisme (die eigenaardige verbondenheid tussen mens en dier) van Flores en Timor; de zogenaamde megalithcultuur op Flores (graven met primitieve stenen gedenktekens), de oude inheemse kultus in Lio en andere godsdienstige vraagstukken uit de vóórchristelijke tijd van het eiland. Ook houdt het onderzoek zich bezig met de vroegere houtsnij kunst, die nu zo goed als uitgestorven is. Men verzamelt sprookjes en vertellingen, en men verdiept zich in sociale verschijnselen als het opperhoofdenstelsel, gezin, huwelijk, bloedverwantschap, de plaats van de vrouw in de samenleving, de voormalige stamveten en zo meer. De resultaten van dit werk zijn voor het grootste deel vastgelegd in de internationale wetenschappelijke vaktijdschriften, zoals 'Anthropos', 'Oceania', 'Annales Lateranenses' enz. Voor een ander deel verschenen zij in boekvorm: in Europa, maar ook te Ende in Midden-Flores bij de eerder genoemde Arnoldus-drukkerij.

Muziek-ethnologische dokumentatie

Op gebied van Florinese volksmuziek heeft Pater Pé Rozing zich zeer verdienstelijk gemaakt. Hij werkt op een eenzame post in Midden-Flores, in het gebied van Nage-Keo. Met zijn bandrekorder heeft hij talrijke liederen, gezangen en dansen uit heel Flores vastgelegd. Wie weet hoe snel dit oude kultuurgoed aan het verdwijnen is, zal het grote belang van zijn opnamen voor de wetenschap begrijpen. Op grootmoedige wijze heeft hij schrijver dezes, tijdens zijn studiereis door Flores in 1961, voor het Volkenkundig Museum te Wenen, een deel van zijn verzameling laten overnemen voor mijn museum en voor de diskotheek van de Oostenrijkse Akademie van Wetenschappen, waar het nu de muziek-ethnologen ten dienste staat.

Museumkollekties

Niet minder belangrijk voor het behoud van oud Florinees kultuurgoed zijn de activiteiten van P. Verhoeven en P. Mommersteeg. P. Verhoeven heeft in Ende een opmerkelijke verzameling hoofdzakelijk neolithische vondsten aangelegd, die overigens nog op een grondig wetenschappelijk onderzoek wacht. Toegankelijker is zijn en P. Mommersteeg's kollektie ethnografische voorwerpen in Ende en in het aartsbisschoppelijk seminarie te Mataloko, Midden-Flores, in het gebied van de Ngada. Speciale aandacht verdienen hier de specimina van houtsnij kunst, de fragmenten van een oud, afgebroken huis uit Sao, Midden-Flores, en de voorouderbeeldjes. Dat alles behoort al tot het verleden, omdat de voorouderverering met name op Flores plaats heeft moeten maken voor het christendom.

EIGEN WAARDEN IN HET CHRISTENDOM GEINTEGREERD

Het profane wetenschappelijke werk van de missionarissen draagt 'de wetenschappelijke inzichten en methodes en de technische verworvenheden van het Westen uit naar de overzeese landen. Daardoor worden de geloofsverkondigers tevens tot cultuurbrengers, tot de baanbrekende krachten van een kulturele omwenteling. Maar van de andere kant spannen zij zich in, om door nauwkeurig en systematisch wetenschappelijk werk de uiteraard verdwijnende oude kulturen in beschrijvingen, studies, bandopnamen, films en archeologisch-ethnografische kollekties voor vergetelheid te behoeden. En wie zou in dit opzicht een betere getuige en zegsman kunnen zijn dan de ethnologisch geschoolde missionaris, die vaak bijna zijn hele leven doorbrengt onder de volken en kulturen, wier geschiedenis en functies de wetenschap wil vastleggen.

Maar voor de missionaris betekent dit wetenschappelijk speuren, verzamelen en interpreteren méér dan een bevrediging van de algemeen menselijke weetgierigheid en behoudzucht. Het is tevens een machtig middel, om zijn mensen beter te leren begrijpen in hun eigen denk- en leefgewoontes, en om zo op efficiënter wijze de leer en de praktijk van het geloof aan de inheemse mentaliteit te kunnen aanpassen. Men wil met andere woorden niet enkel de letterlijke tekst van bijbel en katechismus, maar bovendien de concrete beleving van het geloof 'in het Indonesisch vertalen'.

Een dorpskerk met Manggaraise elementen

Uitgaande van deze gedachtengang werd er al vóór de oorlog in Manggarai, waar de huizenbouw van oudsher een typische architectuur vertoont, een grote kerk gebouwd in de inheemse stijl. Nog ruimere mogelijkheden biedt op dit terrein een eiland als Bali met zijn rijke oude hindoe-kultuur. Hier heeft de missie dan ook niet nagelaten de studie van de inheemse kunst en architectuur te benutten voor de bouw van kerken in Balische trant. Uniek is vooral de kerk van Palesari, waar de Baliërs zelf zó trots op zijn dat ze geen kans voorbij laten gaan om haar aan buitenlandse toeristen te tonen. Evenals de hindoe-tempels zijn deze kerken, ontworpen en uitgevoerd door Balische kunstenaars, uitbundig versierd met beeldhouwwerk op basis van oude motieven. Intussen doet zich het merkwaardige verschijnsel voor dat de Balische kunst, die in dode tradities dreigde vast te lopen, zich onder christelijke invloed allerwegen begint te vernieuwen.

Een gunstige uitwerking blijkt ook de wetenschappelijke aandacht van de missionarissen voor inheemse riten, offerpraktijken, klederdracht, muziek, zang en dans te hebben. De fraai 'opgemaakte' offergaven, bestaande o. a. uit rijst, vruchten en bloemen, die de katholieke Baliërs vroeger naar de hindoe-tempels brachten, brengen zij nu naar het altaar, naar christelijke beelden en ook wel naar de priester. Inheemse melodieën werden overgenomen in de christelijke kerkmuziek. De urenlange gekostumeerde dansen die Florinezen en Timorezen ter ere van hun voorouders rondom de offerpaal plachten uit te voeren, zijn in veel kampongs op Midden-Flores een vast en heel geliefd onderdeel geworden van de Sakramentsprocessie. Onze jaarlijkse Biddagen voor de vruchten der aarde, werden op Flores verschoven naar de plaatselijke zaaitijd (november) en gaan, soms gekombineerd met de Sakramentsprocessie, eveneens gepaard met een gekerstend ritueel: een plechtige zegen over het zaaizaad, maïs, rijst en bonen, die in kleine korfjes voor het rustaltaar worden gezet. Beroemd is de Goede-Week-viering van Larantuka, een kleurrijk schouwspel, dat deels uit de Portugese deels uit vóór-christelijke tijd stamt, en waar de gelovigen met hart en ziel in opgaan. Langs deze weg van aanpassing wordt zelfs de wetenschap, hoe nuchter en objectief zij op zichzelf ook is, dienstbaar aan en vruchtbaar voor het laatste doel van alle missiewerk: de verkondiging van de Blijde Boodschap tot glorie van God.

DR NORBERT MYLIUS

ZONDER HONORARIUM

Als ik terugkijk op de onvergetelijke jaren, die ik als arts op Flores heb doorgebracht, dan is er naast de zon en de zee, de bergen en de stranden, en naast de vriendelijke mensen die hier leefden, toch vooral één faktor die het klimaat bepaalde, waarin het werk zich voltrok en dat was de missie.

De missie die overal was waar de mensen waren, die bij hen was, helpend en zorgend, en die hen met een bijzondere overgave begeleidde op de weg naar zelfontwikkeling. Zonder de missie zou het werk misschien niet ondenkbaar zijn, maar het zou een heel ander karakter gehad hebben dan het nu in feite gekregen heeft.

Zij die de sfeer bepaalden

In het ziekenhuis waren het de missiezusters, die de zorg voor de verpleging en de huishoudelijke diensten droegen. Zij deden dit niet alléén, maar samen met de inheemse verpleegkrachten die er geleidelijk-aan in groeiend getal kwamen. Maar door hun religieuze status en door hun toewijding bleven zij toch degenen in wie men het voorbeeld zag, door hun aanwezigheid bepaalden zij de sfeer waarin het werk geschiedde.

Dokter tegen wil en dank

En op de buitenposten waren het de missionarissen, die al vóórdat de dokter er was, het hygiënisch klimaat voorbereidden. Tot wie zou men zich anders wenden in zijn geestelijke en lichamelijke nood? En zo moesten zij wel wonden verbinden, kininepillen uitdelen tegen de malaria, en in andere gevallen de mensen er toe brengen, om de lange reis naar de dokter te ondernemen en zich onder behandeling te stellen. Ze deden het, en ze gaven adviezen vanuit hun beperkte medische kennis en vanuit hun ruime praktische ervaring en gezond verstand.

Sommigen deden het omdat het moest, maar toch steeds met de onbehagelijkheid die de beperktheid, waarvan ze zich op dit gebied bewust waren, meebracht. En ze waren dan ook altijd blij, om de dokter of zelfs de mantri in

hun gebied te mogen verwelkomen, waar ze hem snel over allerlei konden informeren. Zo waren op de tournees de pastorieën vaak de gastvrije rustpunten, vanwaar op de meest-efficiënte wijze geopereerd kon worden, met de missionarissen als onvermoeibare praktische hulpen, die kontakten legden, organiseerden, informatie verstrekten, en altijd klaar stonden om het medische werk te helpen en te bevorderen.

Er waren er ook, wier enthousiasme om de lijdende medemens te helpen het gevoel van onbehagelijkheid over hun beperktheid overstemde, en die met elan zich waagden op het slappe koord der moeilijker diagnose en verder gaande therapieën. Maar ook zij begroetten de tournerende arts gul en gastvrij, met die jovialiteit die onder kollega's gebruikelijk is, en na het vertellen van enkele krasse staaltjes van recente medische kasuïstiek gingen zij dan graag eens kijken, wat er onder de meegebrachte medicijnen nog van hun gading was, om hun zegenrijk werk met opgewektheid voort te kunnen zetten.

IJveraars voor de volksgezondheid

Maar hoe zij persoonlijk ook tegenover het zelf-dokteren stonden, of zij het als een noodzakelijk kwaad of als een boeiende bezigheid beschouwden, – zij wisten zich op gezonde wijze binnen de marge van het te veel en te weinig te houden, en vertegenwoordigden toch altijd mede het hygiënisch-medische denken, waardoor zij een uiterst belangrijke voorbereidende arbeid deden voor de volksgezondheid, zonder dat zij daar zelf eigenlijk erg in hadden. Waar veel van de ellendige toestanden op medisch gebied zich aan hen opdrongen, promoveerden zij altijd alles, wat een intensievere medische bemoeienis tot gevolg kon hebben. Met de bevolking beraamden zij samen plannen, om een polikliniek opgericht te krijgen. Zij stelden hun eigen vervoersmiddelen, paard, jeep, of motorduo ter beschikking, om moeilijk-bereikbare plaatsen gemakkelijker bereikbaar te maken. En veel zou onuitvoerbaar gebleken zijn zonder hun onvermoeibare en enthousiaste hulp. Dokter en pastoor waren bij elkaar thuis, en vonden elkaar in hun zorg voor de bevolking. Ze hielpen elkaar en stonden voor elkaander klaar, en de samenwerking was steeds allerhartelijkst en vruchtbaar.

De belangeloze verzorging van de zieken heeft de mensen begrip bijgebracht voor het Christendom

Blijvende zorg voor de bisschop

Maar niet alleen de pastoors die midden in het werk stonden waren geïnteresseerd in de verbetering van het medisch hygiënisch peil van hun mensen, waarvoor ze bereid waren zich veel moeite te getroosten, – ook de hogere kerkelijke overheid had hier een open oog voor, en steeds waren de bisschoppen geïnteresseerd in de plannen, waarmee de volksgezondheid bevorderd kon worden.

Al vroeg stichtten zij te Lela een missieziekenhuis, waarvoor zij ook een missie-arts aantrokken. De zorg voor dit ziekenhuis heeft de bisschop altijd na aan het hart gelegen. Het heeft zo zijn geschiedenis en wederwaardigheden ge-

had, maar steeds waren er weer plannen voor uitbreiding of verbetering. Bij gebrek aan medische krachten in een of ander ziekenhuis hing soms zijn voortbestaan af van de vraag, of de missie met haar religieuzen de moeilijkheden wilde opvangen. Maar steeds werd dan getracht omwille van de grote betekenis die men hieraan ook toekende, in deze nood te voorzien.

Een eigen klimaat

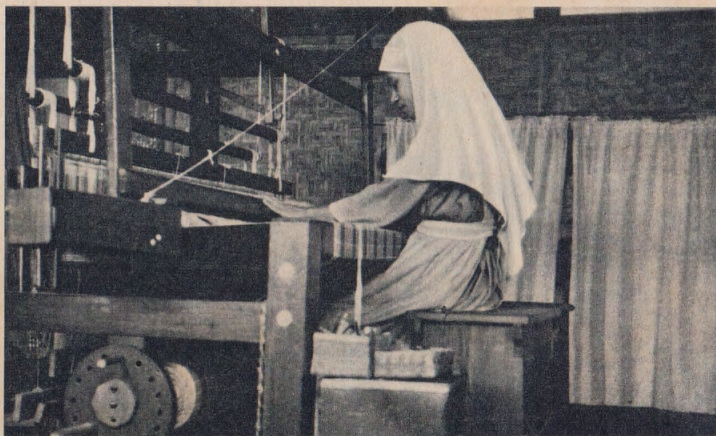
Zo terugziende kan ik inderdaad zeggen, dat het klimaat van het medisch werk voor een belangrijk deel medebepaald werd door de aanwezigheid van de missie, die hier zich steeds geheel voor ingezet, en door haar medewer-

king de effectiviteit van het werk op een belangrijke wijze vergroot heeft. Die ook het medische werk op Flores een geheel eigen cachet heeft gegeven. Een sfeer van blijmoedigheid, door de daadwerkelijke steun die zo grif en gul steeds en overal gegeven werd. In de toekomst zal de zorg voor de volksgezondheid zich hiervan losmaken. Zij zal zich ontwikkelen in een autonome dienst van deskundige hulpverlening. Maar zij zal wellicht iets van deze sfeer van blijmoedigheid en toewijding blijven behouden, die het vaak moeilijke werk onder primitieve toestanden kenmerkte, toen de missie mede dit klimaat bepaalde.

M. J. H. M. WERTENBROEK, arts

Eén ding werd mij duidelijk: de katholieke missionarissen werkten hier onbaatzuchtig, en hun offers werden buitengewoon gezegend. Deze waarheid drong zich aan mij op telkens als ik over het eiland trok. Ik stelde zelf uit eigen ervaring vast: deze missionarissen hadden iets te zeggen, dat doordrong tot de harten der mensen.

*Tasuku Sato, Japans kapitein
(gedurende de oorlog op Flores)
in 'I remember Flores'*

Reeds meerdere landeigen broeders nemen het werk over

zusters totnu toe voor degenen die het probeerden, te zwaar.

Ende, de hoofdplaats van Flores, gelegen aan de zuidkust, met een ongekend mooie omgeving, biedt als het ware een staalkaart van wat de Jonge Kerk op de Kleine Sunda-Eilanden onder Gods zegen op het gebied van kloosterleven heeft tot stand gebracht. Nog geen vijftig jaar geleden was het een islamietische kustplaats, waar nauwelijks een katholiek werd aangetroffen, laat staan een katholieke kerk of school. Thans vindt men er twee parochies (waaronder die van de kathedraal) en zeven kloostergemeenschappen: drie van de SVD, en telkens één van de zusters Dienaressen van de H. Geest, die van de Nalvolging van Jezus, van de Ursulinen en van de Fraters van Utrecht.

Gelijkwaardige opleiding

Dat deze ontwikkeling een vrucht is geweest van ernstig beraad en voorzichtig proberen, ligt voor de hand. Om het kloosterleven van de landeigen broeders niet op een te smalle intellectuele basis te doen steunen, hun horizon geestelijk te verbreden, zijn alle broederkandidaten verplicht een vreemde taal zodanig te leren, dat zij die zonder veel moeite kunnen lezen. Op deze wijze kunnen zij door aangepaste lectuur hun geestelijk leven op peil houden en verdiepen. Nadat aanvankelijk veel Nederlands werd geleerd, legt men zich nu meer op het Engels toe; in het Indonesisch bestaat er op dit gebied nog maar zeer weinig, en dit tekort zal de eerste tientallen jaren nog niet zijn verholpen.

De opleiding zelf geschiedt volgens een beproefd plan, dat sinds 1955 gevolgd wordt. Het noviciaat duurt twee jaar en wordt doorgemaakt in een speciaal opleidingshuis nabij Ende in een rustige omgeving. Na de beëindiging van het noviciaat verblijven de jonge geproteste broeders nog gedurende drie jaar in hetzelfde huis. Behalve het voordeel van een gezegen geestelijke vorming biedt dit de mogelijkheid tot een betere vakopleiding, aangezien zich in en rond Ende de boerderij en tuinderij,

de kleermakerij en schoenmakerij, de timmerij en smederij, de drukkerij en boekhandel, de garage, het expeditiebedrijf en de kantoren bevinden. In al deze bedrijven zijn ook het honderdtal broederkandidaten ondergebracht, die naast hun vakopleiding ook nog meer uitgebreid lager onderwijs ontvangen. Het streven is, de kandidaten een ontwikkeling mee te geven, die gelijkwaardig is aan die van een ULO, alvorens hen een vak te laten leren. Aldus werd op het laatste regionale kapittel van de SVD op Flores (1962) besloten. Eerst na een meer uitgebreid lager onderwijs en na een gedeeltelijke vakopleiding kan de kandidaat postulant worden; hij is dan ongeveer twintig jaar oud. Na dan drie jaar als geproteste broeder in het opleidingshuis te hebben doorgebracht, wordt hij gedurende twee jaar op andere staties te werk gesteld. Dan keert hij opnieuw naar het opleidingshuis terug, om er het laatste jaar vóór de afgeging der Eeuwige Geloften door te maken. Eerst na zijn Eeuwige Professie ontvangt hij een blijvende benoeming en kan hij volledig in het apostolaat worden ingeschakeld.

Aangepaste werkring

Een negental broeders staan thans in hun Eeuwige Geloften. Meerderen van hen zijn bedrijfsleider in een grote werkplaats; en tweemaal werd ter verrijking van hun vakkennis en hun algemene ontwikkeling naar Europa gezonden; het is de bedoeling, dat zij later zelf de vakopleiding van de broederkandidaten ter hand zullen nemen.

Op het reeds vermelde regionale kapittel werd ook het besluit genomen, de broeders tot katechist en onderwijzer op te leiden. Enige jaren tevoren had een desbetreffend voorstel meer tegenstanders dan voorstanders gevonden; maar de gunstige ervaringen die de SVD in andere landen met dit instituut had opgedaan, nam de meeste bedenkingen weg. De inzet van broeders-katechisten (met of zonder wijding), die verlof zouden krijgen op drukke zon- en feestdagen mee te helpen communicatie uit te reiken, lijkt een voorbereiding op en

overgang naar het steeds vaker gepropageerde instituut van de (gehuwde) lekendiaken. Op Flores en Timor met hun parochies van vele duizenden christenen vraagt het communicatie uitreiken voor één pastoor soms meer dan een uur tijd, hetgeen voor de godsvrucht van de gelovigen allesbehalve bevorderlijk is.

Aanvankelijke schroom

Vóórdat er landeigen broeders waren, bestond er reeds een landeigen zusters-kongregatie op Flores, de reeds genoemde kongregatie van de Nalvolging van Jezus. Toch kan het verwondering wekken, dat de eerste Floresinse zusters eerst in 1935 werden ingekleed, terwijl het seminarie al in 1926 was geopend. Dit te meer, omdat er toch reeds vanaf 1879 (Franciskanessen van Heythuizen), resp. 1892 (Zrs van Liefde van Tilburg) zusters werkzaam waren, die sinds 1914 allen werden vervangen door de Dienaressen van de H. Geest. De redenen waarom zij geen Indonesische meisjes in hun kongregaties hebben opgenomen, mogen wel de volgende zijn geweest: het geloofsleven was nog niet zo diep doorgedrongen; de adat met zijn hoge bruidsprijs hield de ouders ervan terug, afstand te doen van hun kinderen; bovendien zou toch eerst enige opleiding moeten zijn voorafgegaan, en daartoe bestond in de koloniale tijd nauwelijks mogelijkheid; de volksscholen waren driearig, slechts enkele uitgezonderd; het zou hebben ingehouden, dat de zusters zelf een middelbare school moesten openen, zonder subsidie, want de regering stond afwijzend tegenover dergelijke scholen.

De eerste landeigen kongregatie ondervond door de oorlog, die vrij kort na haar stichting uitbrak, grote moeilijkheden, maar daarna ontwikkelde zij zich zeer gunstig. Sinds 1962 heeft zij ook haar landeigen generale overste. Alle leden ontvangen een gedegen middelbare schoolopleiding, en worden op hun latere apostolische werkzaamheden voorbereid; het geven van onderwijs in lagere, middelbare en huishoudscholen, het verrichten van verplegingswerk in ziekenhuizen en poliklinieken, het geven van katechetisch onderricht enzovoort. Dezelfde soort opleiding wordt ook nagestreefd voor de andere reeds genoemde kongregatie, van de Dochters van de Koningin van de Rozenkrans.

Gestimuleerd door de voorspoedige ontwikkeling van de landeigen zusterkongregatie, gingen de (Europese) Dienaressen van de H. Geest er in 1955 toe over, Indonesische meisjes als leden in hun eigen kongregatie op te nemen. Sindsdien neemt hun aantal snel toe. En zij nemen in het missie-apostolaat een volwaardige plaats in naast hun Europese medezusters.

De Kerkprovincie van de Kleine Sunda-Eilanden heeft zich niet alleen snel, maar ook harmonisch ontwikkeld. Het kloosterleven ontbloeit in een verrassende veelzijdigheid. Het Indonesisch element neemt niet alleen kwantitatief maar ook kwalitatief gestadig toe. En het is geen utopie, als wij de verwachting uitspreken, dat binnen afzienbare tijd de Kerk haar volwassenheid zal tonen door de uitzending van missionarissen; priesters, broeders en zusters, naar andere gebieden van Indonesia, die op dit punt minder bevoorrecht zijn.

DE LEEK als gangmaker

Vrijwel in heel Indonesië ontmoet men mensen die afkomstig zijn van Flores en Timor.

En dit zijn niet meer uitsluitend kettinggangers (die wegens een of ander misdrijf van hun eiland verbannen waren) of militairen (bij het vroegere KNIL waren opvallend veel Timorezen d.w.z. afkomstig van de Residentie Timor en Onderhorigheden, dat zijn de vier Oostelijke Kleine Sunda-Eilanden) zoals vroeger het geval was.

Tegenwoordig treft men ze uit alle lagen der bevolking: van ongeschoolde werkkrachten, ambtenaren, politie, ambachtslui, tot zelfs universiteitsprofessoren toe. Immers toen in 1960 in Djakarta de katholieke universiteit 'Alma Jaya' startte met twee fakulteiten, werden als Dekaan gekozen twee Florinezen: Drs. F. X. Seda (ekonomische fakulteit) en Drs. B. M. R. Say (sociaal-politieke fakulteit). De eerstgenoemde is momenteel ook Algemeen Voorzitter van de Katholieke Partij, de politieke groepering van katholieken en sympathisanten.

Katholieke voormannen

Wat dezen betekenen voor de uitbreiding van het Geloof en de vestiging van de Kerk, is misschien niet precies in een statistiek vast te leggen, maar feit is dat tientallen Indonesiërs via het contact evt. huwelijk met deze katholieken van Flores en Timor christen zijn geworden. Er is wel eens beweerd, dat deze twee

eilanden voor de kerstening van Zuidoost-Azië, een zelfde rol zouden kunnen spelen als Ierland gedaan heeft voor die van West-Europa. Gedacht werd dan meer speciaal aan de vele priester- en kloosterroepingen, die er ontlieken. Maar totnutoe hebben deze priesters en religieuzen werk te over in hun eigen omgeving. Dat desondanks deze eilanden reeds een 'Ierland' worden voor de rest van Indonesië, danken wij aan de vele apostolisch-gezinde leken, die (door hun voorbeeld vooral) anderen tot de Kerk brengen.

De Kerk is zich terdege bewust van de noodzakelijkheid van deze katholieke voormannen, van de taak die voor hen is weggelegd. Dit moge blijken uit het feit, dat naast de vele scholen die zij 'thuis' heeft opgericht (waarover elders in dit nummer), reeds meer dan honderd jongelui door studie-beurzen of toelagen in staat gesteld werden uitgebreidere studies te maken op Java, en reeds enkele tientallen buiten Indonesië (speciaal Philippijnen, Duitsland en Oostenrijk) hun studies konden voortzetten. Vooral na de oorlog, speciaal na de zelfstandig-wording van Indonesië is het onderwijs enorm toegenomen, zodat de scholen bij tientallen uit de grond rezen, gestimuleerd zowel door de aandrang van de Regering, als door de zucht-naar-onderwijs van de bevolking, die hierin het middel zag om vooruit te komen. Zodoende bestaat er nu heel wat rui-

mer gelegenheid tot verdere ontwikkeling, en zal ook het aantal personen dat in staat is leiding te geven en verantwoordelijkheid te dragen, sneller toenemen.

Oud-seminaristen

Dat er ondanks het gering aantal scholen van vóór de oorlog toch zoveel vooraanstaande personen in de lekenwereld zijn, die aanzien genieten, een behoorlijke positie bekleden in de maatschappij en reclame zijn voor de Kerk, danken we vooral aan de seminaries.

Behalve de ruim zeventig priesters (waaronder twee bisschoppen) die het doel van de priesterstudie bereikten, zijn er nog veel meer, die om een of andere reden het seminarie na enkele jaren weer hebben verlaten. Naast hun intellectuele vorming kregen zij daar een uitstekende kans tot persoonlijkheidsvorming, zodat we niet te zeer verwonderd hoeven te staan bij het horen van de grote getallen vooraanstaanden, die vroeger op het seminarie waren en daar hun vorming hebben opgedaan.

Toen ik enkele jaren geleden (1960) in Kupang (Timor) was, werd er juist het Dagelijks Bestuur van de Provincie gekozen. Van de vijf leden waren er drie katholiek, en deze drie waren allen oud-seminarist, één van Timor en twee van Flores. Ook in het parlement van

Djakarta zetelen enkele oud-seminaristen van Flores en Timor, evenals in de (inmiddels opgeheven) Constituante. Maar ook onder de lagere bestuursfunctionarissen: ambtenaren, onderwijzers, politie enz., treffen we tientallen oud-seminaristen aan, die hun ideaal: zich te geven aan hun medemens, te werken voor Kerk en Maatschappij, niet vergeten zijn, maar serieus opvatten en met de hun thans ten dienste staande middelen trachten te verwezenlijken, al is het dan op een andere manier dan hun vroeger voor ogen heeft gezwefd.

Onderwijzers

Een soortgelijke vooraanstaande positie nemen de vele onderwijzers in, vooral de ouderen onder hen. Onder de missionarissen bestaat nogal eens de neiging vergelijkingen te trekken tussen de oudere generatie van het onderwijzend personeel en de jongeren, die ongetwijfeld een betere intellectuele opleiding hebben gehad. Als desondanks de vergelijking nogal eens ten ongunste van de na-oorlogse generatie uitvalt, moeten we daar toch niet al te verwonderd over staan, hoe pijnlijk het ook is dit te moeten constateren.

Immers behalve het normale verschijnsel dat de ouderen rijper en evenwichtiger zijn, mogen we niet vergeten dat vroeger het aantal opleidingsinstituten voor onderwijzers veel geringer was, en dat aan iedere inrichting fulltime, een priester verbonden was, die niet alleen de godsdienstlessen gaf, maar door toezicht en leiding, door voortdurend contact met de leerlingen, veel méér betekende dan alleen maar 'een leraar' tussen vele anderen. De resultaten waren dan ook uitstekend. Zeer vele van de guru's uit die tijd zijn uitgegroeid tot mannen van formaat, voorbeelden van ijver voor de goede zaak, die behalve hun dagtaak als onderwijzer vaak uren en uren besteedden aan godsdienstonderwijs in hun kampongs. Zij waren de rechterhand van de pastoor, hielden hen niet alleen op de hoogte van de stand van zaken, maar dienden ook Doopsels toe, stonden stervenden bij als de pastoor niet tijdig aanwezig kon zijn, kortom zij hielden door hun voorbeeld en leer het godsdienstig leven op peil. Gods zegen rustte op hun werk, en uit vele van deze onderwijzersgezinnen kwamen en komen nog de roepingen voor seminarie en klooster voort.

Typend voor hun ijver is ook het feit, dat inderdaad zelfs op hun pensioengerechtigde

leeftijd nog hun krachten beschikbaar blijven stellen als katechist of gebedsleraar, ook al is de bezoldiging hiervoor maar uiterst miniem of zelfs nihil.

Katechisten

Met deze onderwijzers zou men ook de katechisten (godsdienstleraren, gebedsleraren) kunnen vergelijken. Hun intellectuele en katechetische vorming was vaak gering en summier. Slechts een korte tijd heeft er een regelrechte katechisten-opleiding bestaan, en eerst enkele jaren geleden is er opnieuw een begin mee gemaakt, dit keer speciaal voor hen die reeds hun onderwijzers-akte hebben. Naast deze weinig speciaal-opgeleide krachten stonden er vele honderden, alleen gewapend met goede wil en diep geloof, de pastoors terzijde bij de kerstening van hun volk. Ze werden werkelijk 'helpers' (penolong), zoals ze in sommige gebieden in feite ook heten. Over hun methodes van lesgeven - het inpompen van de voornaamste gebeden en gezangen - kan misschien een pedagoog zijn schouders ophalen of zijn wijze hoofd schudden, maar op hun ijver en toewijding kan hij alleen maar jaloers zijn. Hun hele salaris bestond vaak uit een paar flessen petroleum per maand, een pruim tabak en met de hoge feestdagen eens een lapje stof voor een broek of hemdje, terwijl de pastoor verder opkwam voor zijn wegenbelasting.

Maar toch hielden ze vol, en werden de behoevers van geloof en zeden in hun omgeving, de hulp, steun en vraagbaak van de pastoors, die maar al te zelden en sporadisch hun patrouilles konden maken, de Sakramenten toedienen en het Woord Gods verkondigen. Dat ondanks die schaarste en ontoereikendheid aan krachten Flores en Timor toch grotendeels katholiek zijn geworden, en tot nog toe gebleven, danken we mede aan deze prachtkerels.

We vergissen ons echter als we menen, dat deze mensen (onderwijzers en katechisten) zich uitsluitend tot het godsdienstig terrein zouden beperken. Hun invloed doet zich ook gelden op sociaal-ekonomisch gebied. Omdat zij meestal gemakkelijker opstaan voor nieuwe ideeën, zijn zij de aangewezen personen om een begin te maken met koöperaties (waar van regeringswegen erg op aangedrongen wordt), verenigingen enzovoort. Omdat zij ook het vertrouwen van het volk en het nodige

aan zien genieten, zijn ze ook op maatschappelijk terrein de gangmakers en stimulators.

Maria-Kongregatie

Ontenzeggelijk dragen ook de godsdienstige verenigingen als Confreria, Maria-Kongregatie en -Legioen bij tot persoonlijkheidsvorming en -ontwikkeling van menigeen. Zeker, hun doelstelling is op de eerste plaats verdieping van het eigen geestelijk leven, maar daarnaast ook apostolaat, actie naar buiten. Voor iedereen die daaraan wil deelnemen, kan er een zeer vormende waarde van uitgaan, door contact met anderen, huisbezoek, oplossing van problemen, overreden van onwillenden. Hierdoor zijn ze gedwongen uit zich zelf te treden, zich te geven, aan te passen aan anderen, af te zien van eigen wensen. Omdat speciaal de Maria-Kongregaties bijna over alle parochies verspreid zijn, omvatten zij duizenden leden. Al willen wij niet beweren dat allen uitroepen tot persoonlijkheden, toch vormen ze met z'n allen een macht, gaat er een niet-te-onderschatten invloed van uit, een vormende waarde op individu en gemeenschap, omdat de leden enorm veel bijdragen tot vorming van de publieke opinie, o.a. inzake huwelijksmoraal, vervulling van godsdienstige plichten, religieuze gebruiken enzovoort.

Een bestuursfunctie in een dergelijke vereniging werkt uit de aard der zaak nog meer vormend en ontwikkelend. Ik kan u dan ook verzekeren, dat menige voorzitter van de 'Santa Anna' (afd. Maria-Kongregatie voor getrouwde vrouwen) een hele autoriteit vertegenwoordigt in haar kampong, en dat men er niet goed aan doet haar te passeren of te negeren.

Hulp-personeel

Opvoedende en vormende waarde gaat er ongetwijfeld ook uit (al is dit niet direkt geïntendeerd) van het nauwere contact met de Missie, dat vele arbeiders jarenlang gehad hebben door hun werk op de bedrijven van de Missie (ambachtsbedrijven, plantages enz.), of omdat ze als huisjongen, kok of koster in dienst waren van een of andere pastoor. Niet zelden zien we dat dergelijke jongelui later, in hun kampongs teruggekeerd, grote invloed uitoefenen of zelfs tot hoofden worden gekozen.

Relatief sterker nog is de invloed van de meisjes die bij de Zusters gewerkt hebben, omdat daar de vorming meer op de voorgrond staat en bewuster wordt nagestreefd.

Speciaal vermelding moet gemaakt worden van de opleiding tot verplegend personeel in de ziekenhuizen, jongens zowel als meisjes. Vaak worden ze later geplaatst op kleinere plaatsen, waar alleen een polikliniek is. Maar juist omdat zij daar de enige 'deskundige' zijn, is hun invloed zo groot en vaak ook zo heilzaam, ook buiten de medische sektor.

Als we ons realiseren dat de ontwikkeling en verdieping van het Christendom in zo'n betrekkelijk korte tijd zoveel heeft bijgedragen tot de vorming van een 'betere' stand, - intellectueel zowel als moreel - dan mogen we de toekomst met vertrouwen tegemoet zien, en verwachten dat Flores-Timor steeds meer en beter de 'Ierland-rol' zal vervullen voor Indonesië en voor heel Zuidoost-Azië.

Ofschoon Flores arm is en de levensstandaard laag ligt, heeft het kommunisme daar tot nu toe geen vaste voet gekregen. De voorwaarden voor een snelle verheffing van de bevolking zijn stellig aanwezig. De buitenstaanders krijgen de indruk, dat er heel wat redenen aan te halen zijn, om de Florinse christenen alle mogelijke hulp te bieden . . . Zij zullen hun eigen produktie- en kredietapparaat in het leven moeten roepen en zodoende in de gelegenheid gesteld worden, op christelijk initiatief en onder christelijke leiding voor zichzelf betere levensvoorwaarden te scheppen, en tegelijkertijd een toonbeeld te worden voor de toepassing van de christelijke sociale leer op de Indonesische toestanden. De invloed van het Florinse voorbeeld op de opbouw van heel Indonesië zou waarschijnlijk zeer aanzienlijk zijn.

DOUGLAS HYDE in 'Red star against the Cross'

B. J. BAACK SVD

het modeldorp

EEN NIEUWE SAMENLEVING OP BALI

Pastoor Simon Buis maakte zich zorgen over het lot van zijn jonge christengemeente Tuka in het distrikt Mengwi op Bali. Het waren zorgen om hun bestaan zelf en om hun toekomst. Talrijke jonge gezinnen hadden slechts een lapje grond ter beschikking, waarop bovendien nog zware panden rustten. Mogelijkheden om als land- of fabrieksarbeider in loondienst te gaan werken, bestonden er niet. Het handels- of bedrijfsleven bood evenmin enige kans, om tot een betere levensstandaard te komen. En zo moest pastoor Buis met lede ogen aanzien, dat de bevolking en ook zijn christenen langzamerhand verpauperden.

Toen dan ook in 1938 bosgronden van West-Bali voor cultuur werden vrijgegeven, en er mogelijkheid geschapen werd zich door ontginning een beter bestaan te verzekeren, kwam in het brein van pastoor Buis het stoutmoedige plan op, voor zijn katholieken een afzonderlijk stuk grond in dit gebied te doen reserveren. Direkt was er tegenstand zowel van de zijde van de missionarissen als van het bestuur. Leek het geen hachelijke onderneming en het resultaat uiterst dubieus? Was er geen groot gevaar, dat men door emigratie het eerste christendorpje op Bali, Tuka, dat zo goede vooruitzichten bood, ging opofferen? Ook het bestuur wilde aanvankelijk niet meewerken. Maar pastoor Buis zette door, menende deze kans te moeten wagen. En zo werd in het woeste gebied van West-Bali een tweehonderd ha bosgrond voor arme katholieke gezinnen gereserveerd. Midden september 1940 trok pater Buis met vier-en-twintig mannen van Tuka naar dit gebied toe.

Het leek een hopeloze onderneming. In de wild-west van Bali met een handvol mannen een modeldorp gaan stichten! Stel u voor: een machtig stuk oerbos, vol woudreuzen, waarvan sommige wel dertig meter hoog. Verrukkelijk misschien voor de toerist, maar welk een obstakel voor iemand die door een dorp wil gaan bouwen! Harde tangi-stammen, die door woekerbomen worden omkneld. Een soort waringinboom met neerhangende wortels, die zelf weer nieuwe stammen zijn geworden. Koarsrechte sierlijke palu-bomen met alleen in de top een ronde bladerkroon. Door dit bos kronkelt een rivier, Sangian genaamd, een verzamelplaats van het wild. De grote koningstijger loopt hier vrij rond. Op zijn eerste tocht naar dit oerwoud ontdekte pastoor Buis

de verse voetsporen van de tijger, en nauwelijks twintig meter verder een grote zwarte aap, stuip-trekkend in zijn bloed . . . Hier leven de wilde varkens, de matjangan, de grote herten met hun zwaar geweï en talloze vaal-grijze en zwarte open.

Op een hoogte van drie meter (dat was veiliger!) bouwden de mannen tussen de bomen een hutje voor hun pastoor, terwijl zij zelf hun intrek namen in een vervallen loods, op enige afstand van hun terrein. Toen gingen zij op zoek naar een geschikte plek voor het te bouwen dorp. Zij troffen een alleraardigst klein dal aan, dat op de rivier uittiep, en waarin precies 22 erven van elk 18 aren konden worden uitgemeten.

Zeven weken lang ploeterden en zwoegden zij om in deze wildernis wat orde te scheppen, terwijl ieder ook voor zijn eigen gezin een huisje bouwde. Zelf nam pastoor Buis geregeld aan alle werkzaamheden deel. Al spoedig verwisselde hij zijn boomhut voor een nieuwe woning op een heuvelrug, in één dag opgetrokken, die deze onverbeterlijke optimist zijn villa 'Zonder zorgen' doopte. Met wat goedkoop Japans dakijzer werd de hut waterdicht gemaakt; hier kon de pastoor nu de H. Mis opdragen en zijn gasten ontvangen.

Eindelijk was het dan zover, dat ook de achtergebleven vrouwen en kinderen naar het dorp konden komen. Met drie autobussen werden de 22 families op 12 november 1940 met heel hun huisraad en levend vee (biggen, hanen, kippen en een hond) over een afstand van 120 km van hun oude dorp Tuka naar hun nieuwe woonplaats gebracht. De bussen stopten aan de rand van het oerbos, zes km van de nederzetting; het laatste stuk moest te voet worden afgelegd. Het werd een avontuurlijke tocht, in het donker en onder een tropische stortregen, maar allen kwamen behouden aan.

Nu begon voor de emigranten een zware tijd: ieder moest zijn eigen erf gaan ontginnen en bebouwen: hun ondernemingslust en zware arbeid werden echter beloond: vanaf het begin leverden de vruchtbare humusgronden goede oogsten op. Het gevolg was, dat steeds meer families zich in die streek kwamen vestigen. Maar omdat het dal was volgebouwd, moesten deze genoeg nemen met een stuk sterk hellend terrein aan de andere zijde van de heuvel, waar de zware regens voortdurend diepe groeven veroorzaakten op erf en weg. Pastoor Buis begreep spoedig, dat hij zijn nederzetting moest uitbreiden, wilde hij al zijn mensen voldoende bestaansmogelijkheid verschaffen. Nog vóór zijn evangengeneming door de Japanners in 1942 kon hij beslag leggen op een nieuw perceel bosgrond van 200 ha.

De Goede Herder in Balische stijl

Tijdelijk verblijf van P. Buis, drie meter boven de grond

Na zijn vrijlating in 1945 was Pater Buis spoedig weer ter plaatse. Nu was het zaak de dal- en hellingbewoners over te halen, naar het nieuwe gebied te verhuizen. Het dorp zou dan juist in het midden van de 400 ha komen te liggen en bood ruimte genoeg voor verdere uitbreiding. De vooruitziende pater Buis zorgde ervoor, dat de straten, erven, speelterreinen, plaats voor de kerk, school en kliniek nauwkeurig waren uitgemaakt. Na de oogst van 1947 verhuisden de parochianen van pastoor Buis

nu opnieuw naar het nieuwe dorp, Palesari geheten, d. i. plaats waar de pala-bomen groeien. De afstand was niet zo groot, en de huizen werden stuk voor stuk naar hun nieuwe plek gedragen. Hoe dat mogelijk was? Op ongeveer dezelfde manier als men op Bali de toren van een lijkverbranding draagt. Op ongeveer een meter hoogte van het huis werd een rooster van bamboelatten aangebracht, waaraan de pilaren van het huis werden vastgebonden. Tegen elke pilaar zette men als steunbeer een korte bam-

Transport van een ziekenhuisje; op deze wijze werden honderd-dertien huizen verplaatst

boe, die onder op het raster rustte en boven de dwarsbalk steunden. Zo kon het rasterwerk niet omhoogschuiven. Op die wijze werden 113 woonhuizen in de letterlijke zin van het woord versjouwd. De werkzaamheden in het nieuwe dorp werden zonder ophouden voortgezet. Zadra tegen eind november 1948 de eerste regen was gevallen, waren de ijverige Palesarianen er terstand bij, om de rijst en maïs in hun tuinen uit te zetten. Ook het pasontgonnen terrein van 200 ha werd nu voor de eerste maal ingezaaid. Het werd een prachtige oogst, die al na enkele maanden kon worden binnengehaald. Ook het uiterlijk van het dorp begon er steeds beter uit te zien. De huizen en erven verkeerden in goede konditie, de tuinen waren goed bijgehouden, de omheiningen geknipt en de wegen netjes onderhouden.

Palesari begon de aandacht te trekken van regeringspersonen. In het voorjaar van 1949 bezocht de toenmalige minister van Sociale Zaken van de Staat Oost-Indonesië, mr. Binal, het modeldorp. De minister maakte een wandeling door het dorp en de tuinen, en wilde alles nauwkeurig weten omtrent de stichting en ontwikkeling van het dorp. Zo vroeg hij naar de mogelijkheden, om de droge velden in natte sawahs te veranderen. Dit was uiterst moeilijk vanwege het geringe verval en de diepe bedding van de Sangian-rivier. Er waren echter plannen om een lange tunnel dwars door de berggrug te graven, om het water uit de rivier aan de andere zijde te halen. Verder wilde de minister weten, of er al aan een volksschool gedacht was. Ook dat stond op het programma, zo kon pater Buis hem medelen. Hoogst voldaan verliet de minister het modeldorp, Palesari, dat een goede beurt had gemaakt.

Verrassende gebeurtenissen volgden elkaar nu snel op. Pastoor Buis had een 'polikliniekje' in zijn pastorie ondergebracht, waar heel wat mensen, ook uit omliggende dorpen, door hem werden verzorgd en geholpen. In het jaar 1949 bood zich een 32-jarige Javanees verpleegster, Ibu Valentine, aan om zich in dienst van de missie aan de ziekenverpleging te wijden. Meer dan 13 jaar heeft deze knappe, vriendelijke adellijke Javanees dome zich opgeeffd voor zieken en armen. God riep haar midden uit haar werk tot Zich op 7 februari 1962. Haar begraving werd een grootse hulde voor deze heldin van de eerste pioniersjaren.

In 1948 werd pater Buis als pastoor opgevolgd door schrijver dezes. Hij zette het werk van zijn energieke voorganger-pionier voort. In 1950 werd een tunnel van 150 m lang door de bergkam gehakt, waardoor de aanleg van een bevoelingsstelsel

De kerk van Palesari in Balische stijl met zijn dertig meter hoge torens

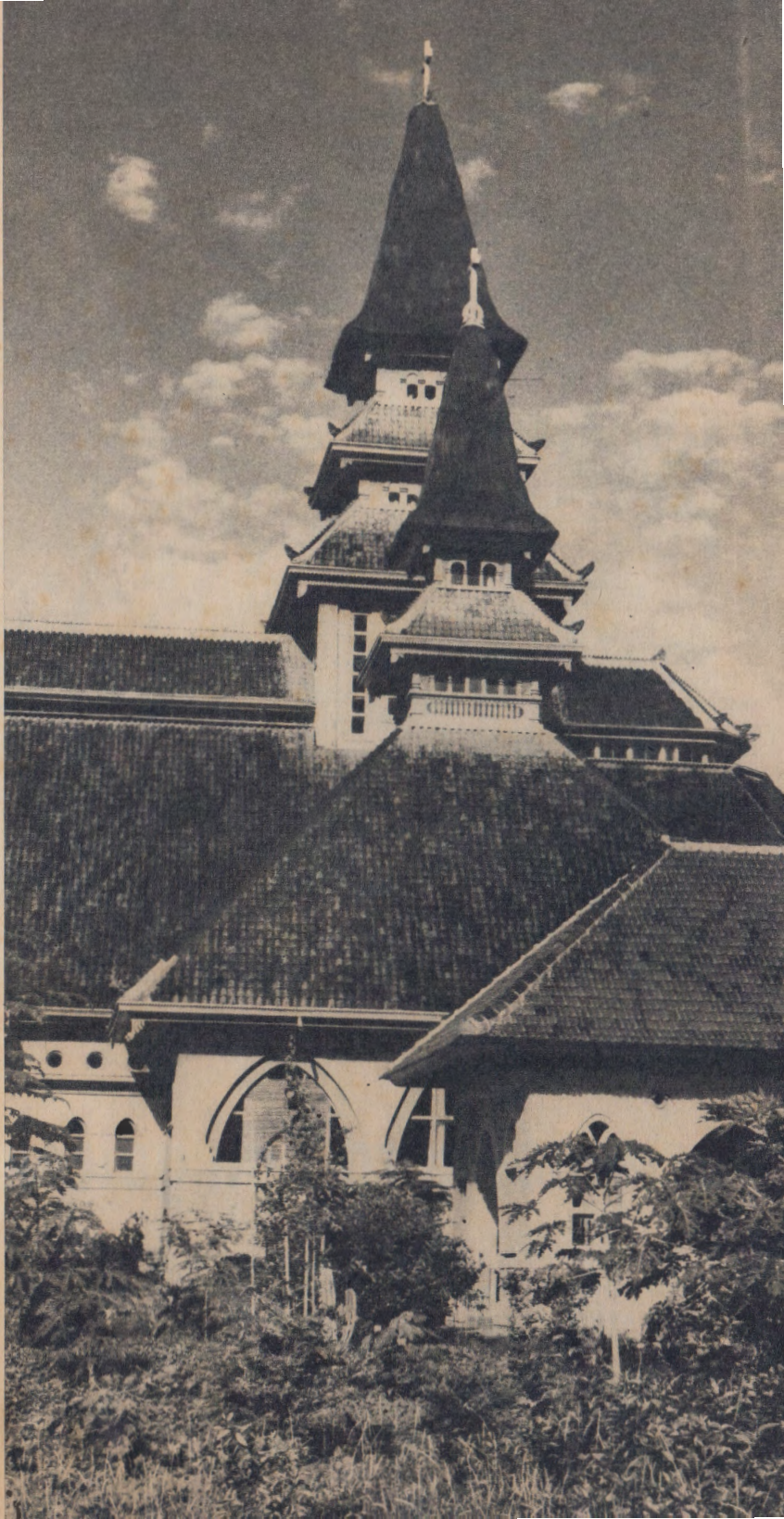
mogelijk werd gemaakt. Het landschap veranderde in een panorama van sawahs. De welvaart nam gaandeweg toe; er kwamen meer winkels, betere huizen, de veestapel breidde zich uit. In 1951 werd een lagere school gebouwd met zes lokalen. Aanvankelijk gaf ondergetekende zelf les, later kreeg hij hulp van enige onderwijzers uit Flores en Java.

In diezelfde tijd werd een groter kliniek gebouwd met annex een kindertehuis; de verzorging daarvan lag in handen van een bekwame Javaanse missieverpleegster. De komst van Broeder Ignatius de Vries, bekwaam timmerman, opende nieuwe perspectieven. Onder zijn energieke leiding werd een technische school geopend. Weldoeners uit Nederland stuurden enige oudere diesels, waardoor elektrische verlichting kon worden aangebracht. In 1956 kwamen de Zusters van Heythuizen, die een huishoudschool openden, terwijl zij tevens een internaat voor meisjes onder hun zorgen namen.

De parochie Palesari was intussen uitgegroeid van een kleine honderd tot acht-honderd zielen, maar nog altijd zaten de parochianen in het schamele kerkje, dat pastoor Buis nog gebouwd had. Ondergetekende zag zich genoodzaakt een nieuwe kerk te bouwen. Heel het dorp was direkt enthousiast. Het moest echter een bijzondere kerk worden, in Balische stijl, passend in het Balische landschap. Als ware hij een bekwaam architect, werkte Broeder Ignatius de tekeningen uit, nauw samenwerkend met een beroemd Balisch kunstenaar. In 1956 begon men met de bouw. Een hele heuvel moest ervoor worden genivelleerd, wat een jaar werk kostte, terwijl er toch dagelijks zestig man kwamen werken! Maar de mensen waren enthousiast voor de bouw van hun eigen kerk. En zo verrees langzaam het mooiste en machtigste bouwwerk van heel Bali met zijn meer dan 30 meter hoge torens, hoog oprijzend uit de kom van het dorp. In december 1958 werd de kerk plechtig gekonsakreerd, en sindsdien staat daar, waar eens oerwoud was, midden in het modeldorp Palesari een katholieke Balische tempel, die met zijn schone lijnen en rijke ornamentiek de Kerk op dit kunstzinnige eiland waardig vertegenwoordigt.

Palesari, het katholieke kolonisatiedorp, door pater Simon Buis ten koste van angelofelijke inspanningen en offers gesticht, blijft nog steeds groeien, en biedt prachtige kansen voor verdere ontplooiing en maatschappelijke vooruitgang. Het is het handatastelijk bewijs van de pioniersgeest van de missie, van het nut van planning en een aantrekkelijk projekt om er mee door te gaan, vooral omdat het iedere toeschouwer kan overtuigen van Indonesië's werkelijke kracht: de landbouw.

B. BLANKEN SVD

er moet hard aan getrokken worden

„Bij alle vreugde echter over de vooruitgang begint een groeiende bezorgdheid de missionarissen te beklemmen: Het werk groeit hun over de kop.“

Dat schrijft Mgr. Th. v. d. Tillaart op bladzijde 11 van dit nummer. Hij spreekt er over het werk, dat de Missionarissen SVD de afgelopen 50 jaar verricht hebben op de Kleine Soenda-Eilanden. Hun werk daar en in nog vele gebieden elders op de wereld moet voortgezet worden. Wie wil meedoen?

Uitvoerige inlichtingen zijn te krijgen bij:
Pater Rektor, Missiehuis SVD, Deurne 04930-2647
Soesterberg 03463-394
Teteringen 01691-210
Nijmegen 08800-30487